

नेहरू युवा क्रीडा व सांस्कृतिक मंडळ, चिखली द्वारा संचलित
**स्व.भास्करराव शिंगणे कला, प्रा.नारायणराव गावंडे विज्ञान
व आशालता गावंडे वाणिज्य महाविद्यालय**
साखरखेडा, ता.सिंदखेड राजा, जि.बुलडाणा

सुसंवा

वार्षिकांक

२०२५-२६

सुवर्ण

Our Achievement

Successful Students in University

Merit List Summer -2025

कु.आम्रपाली राजु गवई
(प्रथम मेरिट, सुवर्ण पदक मानकरी)
(पाली व प्राकृत विषय)

देवांग धिरज देशमुख
(सुवर्ण पदक व रौप्य पदक मानकरी)
(गणित विषय)

देवांग धिरज देशमुख
(पहिला मेरिट, गणित)

कु.प्राजक्ता अंबादास शेटे
(दुसरी मेरिट, गणित)

कु.निकीता कैलास चोपडा
(पाचवी मेरिट, गणित)

कु.पुजा भानुदास मोरे
(सहावी मेरिट, गणित)

कु.कोमल कैलास देशमुख
(सातवी मेरिट, गणित)

कु.धनश्री संजय तांगडे
(नववी मेरिट, गणित)

सुवर्ण

Sport's Achievement

Ku.Sakshi Vilas Sirsath
All India Inter University Player 2025-26
Football

Ku.Deepshikha Dilip Hiwale
All India Inter University Player 2025-26
Football

Ku.Sakshi Dilip Hiwale
All India Inter University Player
2025-26 Football

Shri.Sarvesh Satish Dukandar
All India Inter University Player
2025-26 Fencing

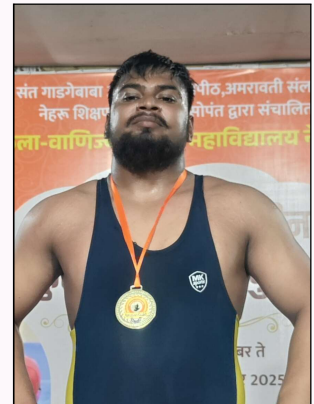
Shri.Sujit Sanjay Pawar
All India Inter University Player
2025-26 Fencing

Shri.Om Vijay Gore
Inter Collegiate Wrestling Competition
2025-26 Bronze Medal

Shri.Gaurav Praksh Wankhede
Inter Collegiate Wrestling Competition
2025-26 Bronze Medal

Shri.Shubham Ramesh Gatte
All India Inter University Player
2025-26 Wrestling

Shri.Krishna Chopade
Inter Collegiate Wrestling
Competition 2025-26 Bronze Medal

Shri.Yash Ramdas Korde
Inter Collegiate Athletics Competition
2025-26 Bronze Medal High Jump

Shri.Sumit Gajanan Deshmukh
All India Inter University Player
2025-26 Fencing

Shri.Darshan Vilas Borde
All India Inter University Player
2025-26 Fencing

मुद्ररंग

नेहरु युवा क्रीडा व सांस्कृतिक मंडळ, चिखली द्वारा संचालीत
स्व.भास्करराव शिंगणे कला, प्रा.नारायणराव गावंडे विज्ञान व
आशालता गावंडे वाणिज्य महाविद्यालय,
साखरखेडा, ता.सिंदखेड राजा, जि.बुलडाणा.

वार्षिकांक - २०२५-२०२६

● प्रकाशक ●

डॉ.निलेश गावंडे

प्राचार्य

● संपादक ●

डॉ.सागर गवई

● संपादक मंडळ ●

प्रा.सुधीर जोंजाल प्रा.गणेश काकडे प्रा.सचिन गवई डॉ.राजु पोपळघट
डॉ.राजेश चौरेपगार प्रा.प्रविण शिंदरे प्रा.नितीन चतरकर

● मुखपृष्ठ व रेखाटने ●

कु.अपूर्वा भीपळे

● विद्यार्थी प्रतिनिधी ●

कु.सारिका इंगळे | दामिनी कोरडे | सिद्ध धुळे | कु.हर्षदा सावंत

● अक्षर जुळवणी व मुद्रक ●

निलेश ऑफसेट प्रिंटर्स, चिखली

(वार्षिकांकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक मंडळ सहमत असतीलच असे नाही.)

From the desk of Principal

It is matter of great pride to express my delight to present this wonderful creation from budding minds who represent new generation depicting their sentiments in Muktrang an annual Magazine of our college.

I feel highly proud to serve these wonderful talents coming from the rural background When you go through Muktrang you will find the rainbow of feeling of young minds.

Within 25 years from the stoning single faculty college as per vision, our institute is prominent in Sant Gadge Baba Amravati University Amravati.

Providing new opportunities for students is core principle of our college. Our college has started P.G. in Chemistry, Mathematics, Botany, Zoology, Physics, Marathi, Sociology and Home Economics. College has good infrastructure. College has built up near about 1,50,000 sq. ft construction, availability of huge play ground, Indoor Stadium and Central Library having online access of knowledge. All these student oriented facilities provided by our institute. Our College is accredited 'A' grade by NAAC in the year 2022.

I firmly believe that out past and present achievement are only foundation and may we continue to flourish.

I wish my best compliments to my students for this Muktrang.

Heartily thanks....!

Dr. N. N. Gawande
Principal

संपादकीय

विद्यार्थ्यांच्या लेखन कुंचल्यांतून साकारलेला सत्र २०२५-२६ चा 'मुक्तरंग' हा वार्षिकांक आपल्या हाती देतांना मनस्वी आनंद होत आहे. साखरखेडा पंचक्रोशीतील विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणाची उत्तम सुविधा संस्थेचे संस्थापक तथा प्राचार्य डॉ.निलेशजी गावंडे यांनी उपलब्ध करून दिली आहे. ग्रामीण मनात उच्च शिक्षणाची ज्योत पेटवून त्यांच्यातील सर्जनशीलतेचा विकास करून माणूस घडविण्याचा संकल्प त्यांनी केला आहे. त्यांच्या प्रयत्नांना आज सुमधूर फळे आलेली दिसतात.

मुक्तरंग हा महाविद्यालयातील व्यक्तिमत्त्वाचा नितळ आरसा आहे. महाविद्यालयीन जीवन विश्व, समाज जाणिवा आणि अनुभव विश्व मुक्तरंग मधून प्रकट होवून प्रवाहीपणे साकार झाले आहे. व्यक्त होणं हा मानवी स्वभावाचा प्रमुख गुणधर्म असल्याने ते प्रकटतांना होणारा आनंद हा शब्दांतीत आहे. मुक्तरंग मध्ये विद्यार्थ्यांच्या कल्पनाशक्तीसह वैचारिक प्रगल्भतेच्या अनेक खाणाखुना सर्वत्र विखुरलेल्या दिसतात. तारुण्य सुलभ खट्याळ, खोडकर, मिस्कील, विनोदी अनुभवाचे शब्दांकन करणाऱ्या कविता, लेख या साहित्यकृतीही यात आहेत. नाते संबंधाला वळसा घालून अनुभव विश्वाला कवेत घेण्याचा विद्यार्थी कवी-लेखकाचा हा प्रयत्न प्रशंसनीय आहे. उद्याचे कवी-लेखक या प्रयत्नातूनच यशस्वीपणे साकारतील असा आम्हास विश्वास आहे.

आज जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेमुळे विविध प्रसारमाध्यमांचे जाळे आणि विविध वाहिन्यांचं आक्रमण यामुळे माणसातील माणूसपण व संवेदनशील मन पार बधीर करून टाकण्याची क्रिया जलद गतीने घडत आहे. अशा विचित्र परिस्थितीला छेद देण्यासाठी आणि माणसातले माणूसपण जागविण्यासाठी मुक्तरंग हा अल्पसा प्रयत्न आहे.

'मुक्तरंग' च्या निमित्ताने विद्यार्थ्यांच्या सूक्ष्म गुणांना वाव मिळून अनेक नवोदीत विद्यार्थी लिहिते झाले ही आम्ही आमची उपलब्धी मानतो. साहित्य, संस्कृती, कला यांचे बोट धरून समाजाकडे उघड्या डोळ्याने बघण्याची दृष्टी आणि सत्यम् शिवम् सुंदरम् ची ध्यास घेणारी सृष्टी 'मुक्तरंग'च्या माध्यमातून रसिक वाचकांना अनुभवास मिळेल. अशी आम्हास आशा आहे.

याच भावनेने आणि भूमिकेने हा अंक आम्ही सविनय आपल्या हाती देत आहोत. आपण त्याचे स्वागत कराल, या अपेक्षेसह...

धन्यवाद !

संपादक
डॉ.सागर गवई
मराठी विभाग

अनुक्रमणिका

मराठी विभाग	(पृष्ठ क्र.१ ते १९)
१. समाज सुधारणेत संतांचे योगदान	कु.दामीनी कोरडे १
३. जागतिक शांततेची आवश्यकता	सिध्दु धुळे ३
४. तू भुकेल्या माणसांच्या	अभिजित दांडे ४
५. गझल	आदिती अवचार ४
६. मैत्री एक कला	गोपाल जवंजाळ ५
७. मागणं...	अनिकेत शेळके ७
८. आमचे उद्धारकर्ते...	गायत्री मांजरे ७
९. विद्यार्थ्यांचे रोल मॉडेल	हर्षल गवई ८
१०. संत गाडगे बाबा...	अंकिता मेरत १०
११. आपला ठेवा...	आरती गाडेकर ११
१२. टिचर	अंकिता पाटील ११
१३. मैत्री...	गणेश झाल्टे ११
१४. पाणी...	गौरव परिहार ११
१५. स्मार्टफोन आणि सोशल मीडिया	आयुष जाधव १२
१६. फतवा	दिपाली शिंगणे १३
१७. चारोळी	जिवन दुबे १३
१८. मिसाईल मॅन	ज्ञानेश्वर काळे १४
१९. प्रेम करा रे भिल्लासारखं	सिध्दार्थ धुळे १५
हिंदी विभाग	(पृष्ठ क्र.१६ ते २६)
२०. ओमप्रकाश वाल्मीकि	भाग्यश्री सावळे १६
२१. हिन्दी भाषा का महत्व	ज्योती नरवाडे १७
२२. ए इन्सान मत डर जिंदगी से	अथर्व पाटील १८
२३. माँ...	गायत्री येवले १८
२४. तुलसी की सामाजिक दृष्टि	अविनाश बाजड १९
२५. नारी शिक्षा का महत्व	भाग्यश्री खडके २१
२६. आतंकवाद एक समस्या	आकांक्षा काळे २२
२७. महिला अत्याचार एवं स्त्री सुरक्षा	ईश्वर मांजरे २३
२८. कबीर के विचारोंकी प्रासंगिकता	अंकिता हिवाळे २४
२९. शिक्षा का महत्व	दुर्गा मगर २५
३०. परिश्रम का महत्व	गायत्री नालींदे २६
इंग्रजी विभाग	(पृष्ठ क्र.२८ ते ४२)
31. The Importance Of Values Education In Today's	Apurva Bhople 28
32. The Importance Of English Communication Skills	Sachin Patole 30
33. To Young	Sahil Jadhav 31
34. Robert Frost :	Poonam Bharad 32

35. Promisees	Sakshi Salok 33
36. Mother	Payal More 33
37. Interview Skill	Pallavi Kharat 34
38. A Circle Of Friend	Payal Lodhe 35
39. Nature	Rajnandini Zalte 35
40. Success	Sanghpal Gawai 35
41. Chemistry & Our Life	Sahil Shaikh 36
42. Vedic Mathematics	Sahil Gawai 37
43. Father: A Great Personality	Sakshi Nikam 38
44. Importance Of English	Saurabh Sadar 39
45. My Dream Of Life	Sagar Kharat 40
46. Habits Of Happy People	Sakshi Kharat 41
47. Daughter	Saniya Khan 41
48. To My Daughter	Parvin Shah 41
49. Nothing Is Lost	Rahul Deshmukh 42
50. The Choice	Sakshi Kharat 42
51. Smile	Sakshi Panchal 42

संस्कृत विभाग	(पृष्ठ क्र.४३ ते ४९)
५२ वञ्चकः बकः	अमोल गवई ४३
५३ ग्लोबल वार्मिंग :	
५४. वैश्विकतापस्य खतराणि	कु.श्रुती कामे ४४
५४. कालिदास आणि त्यांचे महाकाव्ये	अपूर्वा भोपळे ४४
५५. अनुशासनम्	कु.दामीनी कोरडे ४५
५६. नीतिशतकम्	कु. वैष्णवी लोखंडे ४६
५७. वसंतोत्सव	दर्शन तायडे ४९

उर्दु विभाग	(पृष्ठ क्र.४९ ते ५४)
58. آئیے مضمون لکھیں!	Aliya Khan 49
59. ادب زندگی ہے۔	Arshad Khan 50
60. اردو ہندوستان کی مشترکہ تہذیب کی زبان	Arshad Khan 51
61. روئی اور اقبال کا مشترک نظریہ حیات: عشق	Nazim Khan Pathan 52
62. مطالعہ کیسے کریں؟	Sk. Shamim Sk. 53
63. لوہار کا لڑکا عظیم سائنسدان بن گیا.....	Aniza Musrat 53
64. کتاب میری بہترین ساتھی	Meherin Fatima 53
65. بے قرار کا قرار	Sk. Rehan Sk. Babu 54

मराठी विभाग

समाज सुधारणेत संतांचे योगदान

– कु.दामीनी कोरडे (बी.ए.भाग-३)

महाराष्ट्रात शेवटी एक नवे युग आले. ज्ञानेश्वरांनी भागवत अकराव्या शतकाच्या इतिहासात उदयास धर्माचा ध्वज उभारून एक नव्या युगाची सुरवात संस्कृतीच्या जीवनातील प्रयोग ज्यांच्यासाठी घडून तुमच्या आमच्या सारखे वंचीत ज्ञालेले सामाजीक घडून आणली महाराष्ट्र ज्ञानेश्वरांनी केलेला हा आणला होता. ते होते जनसामान्य ज्ञानापासून विषमतेचे बळी बनलेले. परंपरेने बालत असलेले तत्वज्ञान, रुढी, संकेत यांनी जनसामान्याची गळचेपी केली होती.

त्यांच्या पायात जातीयतेची बंधने कर्मकांडाची ओझे व भोवती अज्ञानाचा अंधकार होता. धर्माचा नेमका अर्थ कुणालाच कळत नव्हता. त्यामुळे धर्माच्या नावाखाली अनेक अप्रवृत्ती व कर्मकांड समाजात डोकावले होते. वर्णविषमतेने मानसाची मने ग्रासली होती. उच्चनिचता व जातीयतेच्या समजुती खोलवर रुजल्या होत्या. अठरा पगड जातीतील माणसे अशी कुचंबत होती. अंगारे, धुपारे, नवस अश्या चुकलेल्या वाटेने धावत होती. हाडामासांच्या जीवंत माणसाकडे पाठ फिरवून मूर्ती पुजनेत दंग होत होती.

निखळ ज्ञानाचा स्पर्श त्यांना होत नव्हता. उच्च जिवनाची जाणीव मुळ घरात नव्हती. आत्मविश्वासाचा मार्ग दिसत नव्हता. असे असतांना ज्ञानेश्वरांनी व नामदेवांनी तसेच तत्कालीन इतर संतांनी आध्यात्मावर आधारित मानवतावादी शिकवण ह्या लोकांना दिली. त्यामुळे सर्वच जाती धर्मातून आलेले संत भागवत धर्माच्या झेड्याखाली उभे झाले. व त्यांनी भागवत धर्माचा प्रसार करून जातीपातीत विगाभलेल्या हिंदु

समाजाला त्यांनी अध्यात्मीकपातळीवर एकत्र आणले त्यामुळे समाज भक्तीमागनि एकत्र आला व एकत्र राहिला. समाजाचे त्या काळातील चित्र पाहिले तर गोरकुभार, चोखमेळा, नामदेव शिंपी, नरहरी सोनार, सेना व्हावी, या आणी अश्या कितीतरी संतांनी समाजाला एकत्र बांधून ठेवण्याचे व संस्कृती टिकवण्याचे कार्य केले. तसेच या संतांनी जीवनाची शिकवण देणारे ग्रंथ या काळातच रचले. किर्तन प्रवचने, ही संताची सामाजसुधारणेची माध्यमे होती. संत गाडगे महाराज ज्यांनी आपल्या भजनातून लोकांना अनेक उपदेश केले.

अंधश्रद्धा पाळू नये. असे त्यांनी सांगितले. त्यांना समाजसुधारणा च करतांना अनेक हालअपेष्टा सहन कराव्या लागल्या ते किर्तन करतांना लोक त्यांना हसत होते. त्यांचा वेष पाहून लोक हसत होते. परंतु त्यांनी लोकांकडे लक्ष दिले नाही. कारण त्यांना समाज सुधारायचा होता. लोकांच्या ल मनातील धार्मीक कल्पना, जातीविषयी भेदभाव याविषयी योग्य ती माहिती लोकांना करून द्यायची होती. तसेच त्यांनी आपल्यासाठी अनेक धर्मशाळा गोशाळा बांधल्या नद्यांना घाट घालने अशी लक्षावधी रुपयांची कामे केली पण त्यातल्या एकही कामावर त्यांनी मालकी हक्क सांगितला नाही.

मंदिरी बसूनी नाक दाबावे

त्यापेक्षा मार्गाचे काटे उचलावे ॥

तृपार्दाशी पाणी पाजावे हे श्रेष्ठ तिर्थस्थाना हुनी ॥

असे म्हणणारे संत तुकडोजी महाराज स्पष्टच सांगतात

की. मंदिरात बसून व नाकाचा टेंबू घरून घ्यान धारणा करण्यापेक्षा समाजाची दुःखे यशाशक्ती दूर करण्यातच मानवी जीवनाचे स्वारस्य आहे.

असे साधू संतानीह सांगितले आहे. तसेच संत तुकाराम महाराजांनी देखील आपल्या अभंगातूनही दुसऱ्यासाठी जगणाऱ्या किंबहुन दीनदुबळ्याची दुःखे दूर करणाऱ्या माणसाला संत या सार्थ शब्दाने संबोधले आहे. म्हणून ते म्हणतात

जे का रंजले गांजले । त्यासी म्हणे तो आपुले।

तोची साधू ओळखावा। देव तेथेची जाणावा ॥

अश्या प्रकारे समाजाचे मार्ग निवटकट करणारे लोक खऱ्या अर्थाने संतच होते. अशी मानसे स्वतःसाठी न जगता जगासाठीच जगत असतात. जगाच्या कल्याणासाठी त्यांचा अवतार असतो व ते अश्या प्रकारे आपलं जीवनाचे सार्थक करून घेतात.

संत हे लोकातूनच उदय पावतात खऱ्या अर्थाने लोकप्रतिनिधी असतात. व त्यामुळे त्यांनी लोक-प्रबोधनासाठी सर्वस्वी लोक माध्यमाचा वापर केला. त्या विचारानुसार त्यांचे जीवन बदलवायचे आहे त्यांना आपले जीवन एकावेसे वाटले पाहिजे ही जी प्रबोधनाची समाजसुधारणेच्या कार्याची पहिली अट आहेत संतांच्या इतकी अन्य कोणत्याही प्रबोधकाच्या विचार उच्चार व आचारात दिसत नाही.

या संतानी अभीजनाच्च भावनांचा तिरस्कार केला नाही त्यातून जे चिरंतन होते सत्व संपन्न होते. त्याची त्यांनी अपेक्षा केली नाही परं बहुजनाशी संवाद साधण्यासाठी त्यांनी लोकछंद स्विकारा समाजसुधारणेच्या कळकळी पोटी जनजागृतीसाठी त्यांनी अभंग, भारुड, किर्तन यातून आपले विचार

प्रगट केले. तसेच त्यांनी लोकहीत सारणी उचलली. भारुडांच अद्भुत सृष्टी उभी केली. लावण्या व पोवाड्याचीही रचना केली. संतानी लोकविश्वासाची लोगश्रध्दाची। श्रध्दांशी निगडीत असलेल्या देवतांची त्यांनी अनेक प्रसंगी निर्भर्त्सना केली हे खरे आहे. पण लोकजीवन भ्रा अधोगत करणाऱ्या या कालबाह्य श्रध्दांचा चिवटपणा ध्यानी घेवून त्या त्या श्रध्दांचे त्यांनी उन्नयन केले. संतानं आपल्या रितीने लोक श्रध्देने लोकदैवताचे या श्रध्दांचे कालबाह्य शुद्धत्व फोडून त्यात नवा उद्घात आश्र भरण्यासाठी आपल्या करुणेचे जे बहुरूपी दर्शन घडवले आहे ते अक्षरशा अद्भुत आहे. वर्णना पलीकडे आहे.

बुडती हे जन न देख वे डोळा असा लोकांविषयी कळवळा असल्यामुळे संत लोकात राहिले. लोग भाषेत बोट राहिले लोकांच्या चालीने चालत राहिले त्यांच्या दुष्टीने उन्नत उद्घात जीवनाचा जो आदर्श होता ते आदर्श स्वतःच्या आचारातून व्यक्त करण्याचा अत्यंत प्रमाणीक प्रयत्न करीत राहिले. तसेच या संतानी ढोंगीपण तर आळ आणला. संताना सभाजसेवा करतांनी अनेक हालअपेष्टांना सामोरे जावे लागते. त्यानं अस्पृश्य गणल्या गेले त्यात चोखामेळा, नदेव, जनाबाई, कान्होपात्रा व ज्ञानेश्वरही या उपेक्षेच्या कचाट्यातून सुटले नाही.

तत्कालीन समाजव्यवस्था इतकी जाचक झाली की, देवाच्या दरबारात वसंताच्या सहवासात संतानी मानाचे स्थान असले तरी गावळीत त्यांची जागा वर्तळात होती. हे संत ज्या भूमित होते ती अशी कर्दमाने भरलेली भूमी होती.

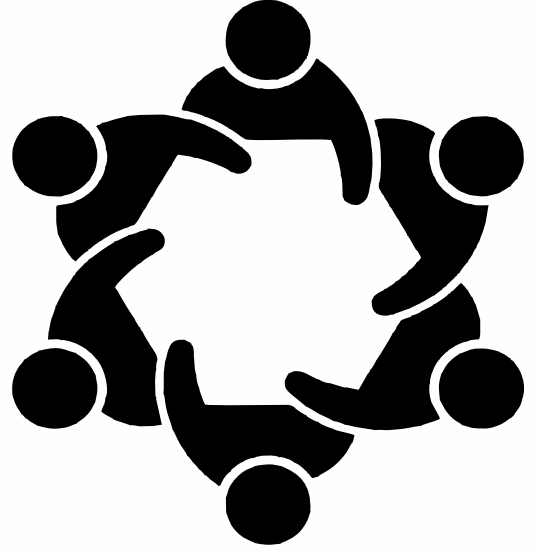
जागतिक शांततेची आवश्यकता

- सिध्दु धुळे (बी.एस्सी.भाग-२)

‘शांती म्हणजे केवळ युद्धाचा अभाव नव्हे, तर समजूतीचा, सहकार्याचा आणि सहवेदनेचा प्रकाशमान मार्ग आहे. ‘जगातील विविध देश, धर्म, वंश, आणि संस्कृती असले तरी सर्व मानवजातीची एकच गरज आहे शांततेत जगणे. जागतिक शांतता ही कोणत्याही राष्ट्राची किंवा व्यक्तीची वैयक्तिक जबाबदारी नसून, संपूर्ण मानवजातीची सामूहिक जबाबदारी आहे.

राष्ट्रांमधील मतभेद, सीमा विवाद, वसाहतवाद, आणि सत्ता लालसा यामुळे युद्धे होत राहतात. तसेच दहशतवादामुळे शेकडो निरपराध लोक मृत्युमुखी पडतात. धर्म आणि वंशाच्या आधारावर निर्माण होणारे तणाव हे जागतिक शांततेस मोठा धोका निर्माण करतात. सामाजिक आणि आर्थिक विषमता ही असंतोषाला जन्म देते, जी हिंसक चळवळींमध्ये रूपांतरित होऊ शकते. काही देशांतील राजकीय अस्थिरता, भ्रष्टाचार व मानवाधिकारांचा भंग यामुळे आंतरराष्ट्रीय स्तरावर तणाव वाढतो.

देशांमधील तणाव, वाद, किंवा मतभेद हे चर्चेच्या माध्यमातून शमवता येतात. संयुक्त राष्ट्र संघ, सारख्या संस्थांचे यामध्ये महत्त्वाचे योगदान आहे. शांततेचा खरा पाया शिक्षण आहे. समतेची, सहिष्णुतेची आणि सहवेदनेची शिकवण दिल्यास पुढची पिढी युद्ध नव्हे तर संवादाची भाषा बोलेल. अण्वस्त्रांचे अस्तित्वच माणुसकीला धोका आहे. सर्व देशांनी अण्वस्त्रांची शर्यत थांबवून शस्त्रनियंत्रण धोरणे स्वीकारली पाहिजेत. शांतताप्रिय, सहकार्यशील आणि दूरदृष्टी असलेले नेतृत्व जागतिक शांततेसाठी अनिवार्य आहे. वृत्तपत्रे, सोशल मीडिया आणि

चित्रपटसृष्टी यांनी द्वेष नव्हे तर सत्य, शांतता आणि समजूतदारपणा यांचा प्रचार करणे आवश्यक आहे. भारताची ‘वसुधैव कुटुंबकम्’ ही संकल्पना म्हणजे संपूर्ण पृथ्वी हेच आपले कुटुंब हीच जागतिक शांततेची खरी मूळ कल्पना आहे. आजही जगभर बुद्धांचा मार्ग ही शांततेची प्रेरणा आहे. भारत संयुक्त राष्ट्रांमध्येही शांतीसेवक पाठवणाऱ्या आघाडीच्या देशांपैकी एक आहे.

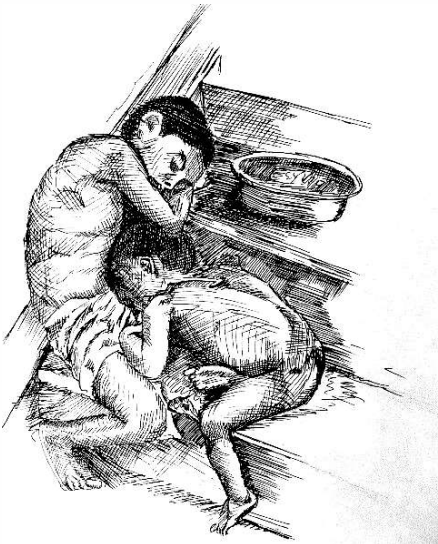
जागतिक शांतता ही एक ‘स्वप्नवत कल्पना’ नसून ती प्रत्यक्षात शक्य आहे. जर प्रत्येक व्यक्तीने आणि राष्ट्राने शांतीची जबाबदारी स्वीकारली तर शांतता ही कोणत्याही तोफेच्या किंवा टँकच्या जोरावर प्रस्थापित होणार नाही, तर ती फक्त प्रेम, समज, आणि न्यायाच्या मार्गानेच टिकू शकते. ‘शांती ही शूरांची भाषा आहे, दुबळ्यांची नव्हे.’

तू भुकेल्या माणसांच्या

– अभिजित दांडे
(बी.एसस्सी. भाग-३)

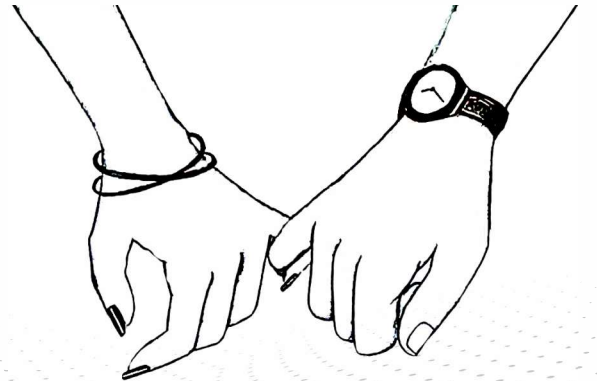
तू भुकेल्या माणसांच्या, भाकरीची बात कर
कर मुक्यांशी दोस्ती तू, कंगालांशी बात कर
तू बुद्धाच्या हृदयातील, करुणेची बात कर
तू तृष्णेने तहानलेल्या, पाखरांची बात कर
गावकुस आहे नवे, तू द्वेषावर मात कर
घे फारकत हिंसेपासून, बस प्रितीची बात कर
जात आहे व्यर्थ इथे, तू मानवतेची साथ कर
घे भरारी उंच उंच तू, आकाशाची वाट धर
बुडणारा दिसला जरा, की मदतीचा हात कर
दे जराशी मिठी मला तू, न मारण्याची बात कर
समीप जा मानवाच्या, न दुरतेची बात कर
रोजगार दे आम्हा, न धर्माची बात कर
जोड इथल्या जनांना, न तोडण्याची बात कर
तू भुकेल्या माणसांच्या, भाकरीची बात कर,
कर सुखी इथल्या जनांना, मानवाची बात कर

गझल

– आदिती अवचार
(बी.एसस्सी. भाग-३)

सखे तुझ्या संगतीची मी कशी लिहू गाणी
शोधात मुक्तीच्या स्वतंत्र फिरतेय अनवाणी..
ओल्या तुझ्या केसावर हे काळीज कसे जळावे
ते बोट संसदेकडचे बांधवास कधी कळावे...
प्रियतमा, तुझ्या भक्तीचे मी गायीले असते पोवाडे
पण माणसाने मानवतेची बंद केलीया कवाडे
मखमली तुझ्या देहावर रचले असते महाकाव्य
शोधात खऱ्या गुरूच्या फिरतोय एकलव्य...
सखे, तुझ्या अदांचा मी आहे सच्चा भक्त
त्या मोहिनीतुनी केव्हा बाहेर येतील अंधभक्त...
तू करवट बदलताना जीव होते लाहीलाही
जिथे इतिहास नायकांचा सांगतात काहीबाही....
दिलरुबा, तुझ्या मिठीत मीही विसावलो असतो
जर जात माणसांची मानव सांगत असतो.
हुंदका तुझ्या मनातील न कळते असे नाही
व्यथा माय माऊलीच्या न छळते असे नाही.
प्रिये, तुझ्या नजरेने मी घायाळ झालो असतो
जर दिन दुबळ्यांची मी माय झालो असतो....

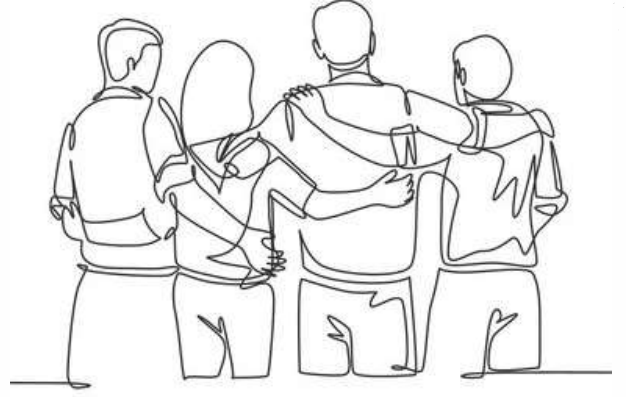
मैत्री एक कला

– गोपाल जवंजाळ
(बी.एसस्सी. भाग-३)

जीवनात प्रगती करण्यासाठी आणि जीवन आनंदी ठेवण्यासाठी बऱ्याच गोष्टी आणि साधने आवश्यक आहेत. पण जेव्हा मैत्रीचे एक साधन प्राप्त होते, तेव्हा सर्व साधने आपोआप एकत्र होतात. खरा मित्र असणं ही सुदैवी बाब आहे. मित्र एक अशी व्यक्ती आहे जी एखाद्याला आवडते, ज्याबद्दल आदर वाटतो आणि जो वारंवार भेटण्याची इच्छा होते. मैत्री ही अशी भावना आहे जी दोन मित्रांना अंतःकरणापासून जोडते. खरा मित्र निस्वार्थ असतो.

जेव्हा त्याची गरज भासते तेव्हा तो नेहमीच मदत करतो. एक खरा मित्र नेहमी मित्राला योग्य गोष्टी करण्याचा सल्ला देतो. परंतु या जगात खरा मित्र मिळविणे फार कठीण आहे. मैत्रीचा शाब्दिक अर्थ मित्र बनणे होय. मित्र असण्याचा अर्थ असा नाही की ते एकत्र राहतात, ते एकसारखं काम करतात. मैत्री म्हणजे जेव्हा एखादी व्यक्ती दुसऱ्या व्यक्तीचा हितचिंतक असते, म्हणजे एकमेकांच्या हिताची परस्पर इच्छा असणे आणि एकमेकांच्या आनंद, प्रगती आणि समृद्धीसाठी प्रयत्न करणे ही मैत्री होय. मैत्री फक्त आनंदाच्या क्षणांचे सोबती नसून दुःखाच्या क्षणातही ढालीच्या रुपात समोर उभे राहणे आणि मित्राच्या संरक्षणासाठी सज्ज असणे. मैत्रीचे कोणतेही नियम नाहीत, म्हणून कोणाबरोबर मैत्री करावी याबद्दल निश्चित नियम असू शकत नाहीत.

मैत्री कोणत्याही अवस्थेत असू शकते, उदा. मुलाला मुलाबरोबर रहाणे आणि मैत्री करणे आवडते, तरुण तरुणांसोबत खुश असतात तर वृद्ध माणसं आपल्या वयाच्या लोकांसोबत मैत्री करण्यास प्राधान्य देतात. थोडक्यात असे म्हटले जाऊ शकते की एक मित्र म्हणजे तो सहचर असतो ज्याला आपण आपल्या सर्व

रहस्ये, त्रास आणि सुखांसाठी साथीदार बनवितो. अनेकदा आपल्याहून भिन्न प्रवृत्ती आणि सवयी असणारे लोकं देखील आपल्या आकर्षित करतात. मैत्री माणसाला एक चांगला मित्र होण्यासाठी, चांगले निष्ठावंत मित्र बनविण्यात आणि आपली मैत्री मजबूत ठेवण्यास मदत करते.

मैत्रीचे महत्त्व: मैत्री करणे खूप महत्वाचे आहे. जेव्हा जेव्हा एखादी व्यक्ती स्वतः ला दुसऱ्या व्यक्तीसोबत परिपूर्ण मानते, त्याच्याबरोबर असलेल्या त्रासांना स्वतः चे समजते तेव्हा त्याच्याबरोबर त्याचे दुःख वाटू शकते. जरी रक्ताचे नाते, जातीय संबंध नसले तरीही तरीही ते भावनिकरित्या त्याशी जोडलेले आहेत, हा मैत्रीचा अर्थ आहे. समाजात माणूस हा एक सामाजिक प्राणी आहे. सामाजिक प्राणी असल्याने तो एकटाच जगू शकत नाही. तो नेहमीच सभोवतालच्या लोकांशी संपर्क साधण्याचा प्रयत्न करतो.

प्रत्येक माणसाच्या आयुष्यात बरेच लोक संपर्कात येतात आणि बरेच लोक सहकार्याचे आदानप्रदान देखील करतात.

मैत्री मुख्यतः केवळ समान वयोगटातील, समान विचारांच्या, समान उद्योगांच्या लोकांशी

असते. मैत्री अनमोल आहे: मित्र बनवणे सोपे नाही. माणसामध्ये काही विशिष्ट वैशिष्ट्ये असणे आवश्यक आहे. माणसाने आपल्या मित्रावर विश्वास ठेवला पाहिजे. मित्राने नेहमीच त्याच्या मित्रामध्ये दोष शोधू नये. खरी मैत्री दोघांमध्ये एकसारखीच असली पाहिजे. मैत्रीचे मूल्य होऊ शकत नाही. मित्र बनवणे ही एक कला आहे: मित्र बनविणे हे एक विज्ञान आहे, मैत्री राखणे देखील एक कला आहे. जेव्हा मित्र एकमेकांबद्दल दयाळू आणि सहनशील नसतात तेव्हा मैत्री संपते. मैत्रीचा उद्देश सेवा घेण्यापेक्षा सेवा देणे असावी. मनुष्याने शक्य तितक्या त्याच्या मित्राला मदत करण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. एखाद्याला खरा आणि खोटा मित्र यांच्यातील फरक माहित असणे आवश्यक आहे. खोटा मित्र नेहमीच आपल्या स्वार्थासाठी मैत्री करतो पण अशी मैत्री जास्त काळ टिकत नाही. अशा खोट्या मित्रांपासून नेहमी सावध राहायला हवे.

खऱ्या मित्राची ओळख: मैत्री हे एक परस्पर विश्वास, आपुलकी आणि सामान्य हितसंबंधांवर आधारित एक संबंध आहे. खरा मित्र त्याच्यातील गुणांद्वारे ओळखला जातो. जो माणूस तुमच्यावर खऱ्या मनाने प्रेम करतो तो खऱ्या मित्राची पहिली ओळख आहे. खरा मित्र आपल्या मित्राशी काहीही लपवण्याचा प्रयत्न करत नाही. खरा मित्र कधीच त्याच्या मित्रासमोर देखावा करत नाही किंवा खोटा बोलत नाही. खऱ्या मित्राचा विश्वास हा प्रेमाचा पाया असतो. खरा मित्र नेहमीच त्याच्या मित्राला नेहमीच वाईट आणि वाईट संगतीपासून दूर राहण्यासाठी प्रेरित करतो. खरा मित्र कधीही मैत्रीत फसवणूक करत नाही. खरा मित्र मित्राच्या दुःखात दुःखी असतो आणि आनंदात आनंदी असतो. खरा मित्र त्याच्या मित्राच्या दुःखामध्ये नेहमीच त्याचे दुःख विसरतो. खरा मित्र त्याच्या मैत्रीच्या मार्गावर कोणत्याही प्रकारची जातिव्यवस्था येऊ देत नाही.

मैत्री असं नातं आहे जी इतर कोणत्याही नात्याने

तोलता येत नाही. इतर नात्यांमध्ये आपण सौजन्याने वागतो पण मैत्रीत आपण मुक्त मनाने आयुष्य जगतो. या कारणास्तव मित्राला अविभाज्य हृदय देखील म्हटले जाते. लोकांची नेहमीच अशी इच्छा असते की त्यांची मैत्री आयुष्यभर टिकावी, आयुष्यात असा क्षण कधीही येऊ नये ज्यामुळे आपली मैत्री कमजोर होईल. मैत्रीमध्ये, मित्रासाठी नेहमीच उज्ज्वल भविष्याची इच्छा असते. मैत्री म्हणजे असा खजिना जिथून माणसाला कोणत्याही प्रकारच्या चांगल्या वस्तू मिळू शकतात. या खजिन्यात केवळ सदगुण आढळतात. आयुष्यात मैत्री नेहमीच अनुभव घेतल्यानंतरच केली पाहिजे. मैत्री केवळ ओळखल्या मुळेच होत नाही, जेव्हा मैत्रीची हळूहळू परीक्षा घेतली जाते तेव्हाच मैत्रीचा भक्कम पाया मिळतो. जीवनात अनेक प्रकारची आवश्यकता असते आणि एक खरा मित्र त्यांना अनेक प्रकारे मदत करतो. खरा मित्र हा नेहमीच एक हितचिंतक असतो.

मागणं...

– अनिकेत शेळके (बी.एसस्सी. भाग-३)

कदाचित कालची संध्याकाळ आज परतेल
या आशेवरचं जगायचं का... ?
रोज स्वतः ला आशावादी ठेवत,
तुला अजून काय मागायचं...

चंद्राच्या प्रकाशात कधी येते मला
ही या वास्तव्याचे भान..
तुझ्या भासानेच अखेर खेचले जाते
माझ्या भावनांचे ध्यान..
आता भावनांनबद्दल काय बोलु.. ?
माझ्या भावना कधी माझ्या राहिल्याचं नाही
भावना जरी माझ्या असल्यातरी
अवलंबून मात्र तुझ्यावरचं राही...
तुला स्वातंत्र्य देत, मीच पारतंत्र्यात जात आहे,
माझी सलग्नता मलाच प्रश्न विचारत आहे... ?
काय उत्तर देऊ तुला स्मरण...
तु मांडला जरी डाव खोटा...
वास्तविक मीच केला हा मोठा.

काय करावं ह्या लिखाणाचं जे तुला स्मरण सुचतं
तुझ्या मनात काय माहित माझ्याविषयी काय शिजतं
अजूनही आशा आहे, हो खरचं आहे..
कदाचित आज का होईना,
कालची संध्याकाळ परतेल
या आशेवरचं जगायचं का.. ?
रोज स्वतः ला आशावादी
ठेवत तुला काय मागायचं..

आमचे उद्धारकर्ते...

– गायत्री मांजरे
(बी.एसस्सी. भाग-३)

कष्टाच्या सावलीत नव्हती कधी त्या भाकरीचा ही सोय
दलितांच्या हक्काच्या न्यायासाठी कधीही
केली नाही ती अग्रणीची गय ॥

दुर्बळांच्या अस्तित्वाच्या अस्मितेसाठी लढला माझा भीम
त्यांच्याच नावाने देशात आजही
यशस्वी होत आहे वेगवेगळ्या योजनांची स्किम ॥

कधी होता मूकनायक तर कधी होता क्रांतीसुर्य
असाचं घटना लिहिता लिहिता झाला शिल्पकार ॥

तुमच्यामुळेच आम्हां बुध्द आणि धम्म कळले
तुमच्यामुळेच आमच्यात शाहू फुले ते रुजले ॥

शिक्षणाच्या दारापाशी उभा केला आमचा स्वाभिमान
त्यासाठी गिळावा लागला स्वतःचा मान-सन्मान ॥

चैत्यभूमीच्या मातीला ही केलं निर्मळ
दीक्षाभूमीच्या दगडाला केलं ते पावन
असंख्य दलितांचे उध्दारकर्ते म्हणूनच वेचलं हे जीवन ॥

विद्यार्थ्यांचे रोल मॉडेल : डॉ. आंबेडकर

– हर्षल गवई (बी.एस.सी. भाग-३)

समकालीन सामाजिक जीवनात विद्यार्थ्यांमध्ये शिक्षण विषयक अनास्था वाढत असून केवळ डिग्री आणि नोकरी मिळविणे अशा संकुचित दृष्टिकोनातून आजचा विद्यार्थी शिक्षणाकडे बघत आहेत, किंबहुना पालक सुद्धा विद्यार्थ्यांच्या बौद्धिक व मानसिक विकासापेक्षा मेरिटचा अड्डा हास धरताना दिसतात. अनेक विद्यार्थी तर आपल्या आर्थिक परिस्थितीचा बाऊ करून शिक्षणापासून पळवाट शोधतात, अशा सर्वांना डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे जीवन, संघर्ष तथा कार्य दिपस्तंभासारखे मार्गदर्शक ठरते.

विद्यार्थ्यांनी बाबासाहेबांचे विद्यार्थी व शिक्षण विषयक विचार अंगीकारणे काळाची गरज आहे. विद्यार्थ्यांपुढे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यासारखा दुसरा रोल मॉडेल असूच शकत नाही. त्यांचे विचार वर्तमान सामाजिक, सांस्कृतिक, राजकीय, आर्थिक व शैक्षणिक पर्यावरणाकडे डोळस दृष्टीने बघायला शिकवते, खडतर परिस्थितीतही जीवनाला योग्य वाट दाखवते. आपल्या संपूर्ण जीवनात विद्यार्थी म्हणून जगणाऱ्या विश्वरत्न, बोधिसत्व, महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विद्यार्थी व शिक्षण विषयक विचार प्रस्तुत लेखातून व्यक्त केले आहेत.

शिक्षणामुळेच आपल्या जगण्यात आमूलाग्र बदल होऊ शकतो हे त्यांनी जाणलं होतं. सर्व सामाजिक दुखण्यावर उच्चशिक्षण हेच एकमेव औषध आहे. म्हणून त्यांनी सातत्याने शिक्षणाचा आग्रह धरला. त्यांच्या व्यक्तिमत्वात प्रज्ञा, मैत्री, करुणा शील रुजावी यासाठी मार्गदर्शन केले. त्यांनी उपेक्षित आणि वंचित समाजबांधवांच्या उत्थापनासाठी निस्वार्थ आणि निरपेक्ष भावनेने कार्य करण्याचे आवाहन केले. त्यांनी विद्यार्थी वर्गाला उद्देशून केलेले

‘विद्यार्थ्यांनो जागृत व्हा !’ या भाषणात ‘मी जरी राजकारणात, समाजकार्यात पडलो असलो तरी मी आजन्म विद्यार्थी आहे. ‘अशी आपली ज्ञानविषयक भूमिका स्पष्ट केली आहे.’ यावरून विद्यार्थ्यांना ज्ञानार्जनाचे दांडगे व्यसन असणे आवश्यक आहे. हाच त्यांचा जीवनादर्श आपणाला सांगतो.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विद्या स्वाभिमान

आणि शील यांना आपल्या आयुष्यातील तीन दैवते मानतात, आपल्या विद्येच्या वेडाचे वर्णन ‘भेटीलागी जीवा लागलीसे आस ! पाहे रात्री दिवस वाट तुझी !!’ ‘या तुकारामाच्या वचनाचा दाखला देत मानसिक पातळीवरून करतांना म्हणतात, ‘एवढे जेव्हा पुस्तकावर प्रेम होईल तेव्हाच तो विद्येचा खरा पुजारी होईल, मी विद्येची पूजा चोवीस तास करीत असतो. ‘असे म्हणून ते विद्येच्या जोडीला प्रज्ञा, शील, मैत्री, करुणा या चार पारमितांना अनन्यसाधारण महत्व देतात. बाबासाहेब स्वाभिमानाला आपले दुसरे दैवत मानतात. मी काहीतरी आहे असे मानने म्हणजे स्वाभिमान, स्वाभिमान म्हणजे दुराभिमान नव्हे, स्वाभिमान म्हणजे अहंकार नव्हे, स्वाभिमान म्हणजे गर्विष्ठपणा नव्हे, हे सांगतांना बाबासाहेब, ‘विनय असावा, लीनता असावी पण दिनता असू नये, मी काहीतरी आहे असे मानले पाहिजे.’ असे म्हणतात.

बाबासाहेब 'माझे तिसरे दैवत शील आहे' असे सांगतांना ' माझ्या आयुष्यात मी दगाबाजी फफसवणूक आत्मसिद्धीसाठी पाप केले असे मला आठवत नाही. त्याबद्दल मला मोठा अभिमान आहे. मी विलायतेला अनेक वेळा गेलो, पण अजून दारू प्यायलो नाही. बिडी प्यालो नाही, मला कसलेच व्यसन नाही. पुस्तक आणि कापड या गोष्टी अधिक प्रिय आहेत. शील संवर्धन हा गुण माझ्यात मोठ्या प्रमाणात आहे. हे मला सांगायला फफार अभिमान वाटतो' असे सांगून बाबासाहेब स्वयं प्रकाशित होण्याचा संदेश विद्यार्थ्यांना देतात.

प्रत्येकाला जीवनात निश्चित ध्येय असावे. ध्येय ही नशिबाशी संबंधित नसून आत्मसात करण्याची बाब आहे. त्यामुळे ध्येयाची निवड करतांना सखोल व विचारपूर्वक करून ध्येयप्राप्तीसाठी प्रयत्नांची पराकाष्ठा करणे आवश्यक आहे. हे सांगतांना बाबासाहेब, ध्येयवादी लोकांस पूर्णपणे माहीत असते कि, कोणतेही ध्येय कितीही हलके असले तरी, ते साध्य करण्यास तपाची आवश्यकता असते. ध्येय जितके उच्च असेल तितकेच ते मिळविण्यासाठी करावी लागणारी तपश्चर्याही खडतर प्रकारची पाहिजे. तपश्चर्येवाचून कोणीही आपले ध्येय गाठल्याचा इतिहासात पुरावा नाही. 'त्यामुळे आपल्या जीवनात भव्यदिव्य करण्याची इच्छा मनाशी बाळगायला हवी.

बाबासाहेब आत्मविश्वासाला दैवी शक्ती मानतात. आत्मविश्वासाशिवाय ध्येयवाद असूच शकत नाही, मनाने पराभूत झालेल्या माणसाचा वेगळा पराभव करण्याची गरज नसते. आत्मविश्वास गमावलेले व्यक्ती दैववादी बनतात. त्यांची विचारशक्ती आणि मती कुंठित होते. म्हणून प्रत्येकाने आपल्या अंगी आत्मविश्वास बाळगला पाहिजे. आत्मविश्वास असणारी व्यक्ती अशक्यप्राय वाटणारी

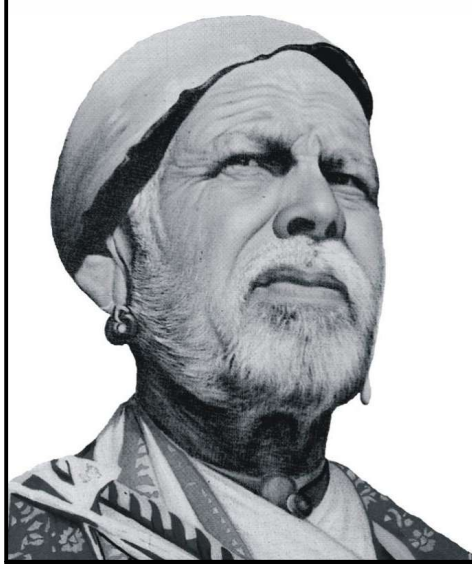
बाब सुद्धा साध्य करून दाखवतात. आत्मविश्वासाच्या जोडीला विद्यार्थ्यांमध्ये स्वाभिमान असणे गरजेचे आहे. आत्मविश्वास आणि स्वाभिमान हे नेहमी हातात हात घालूनच वावरत असतात. ज्यांना आत्मविश्वास आणि स्वाभिमान असतो ते स्वावलंबी असतात आणि म्हणूनच ते स्वतंत्र असतात. ज्यांना आत्मविश्वास नसतो त्यांच्या स्वाभिमानाला कवडीचीही किंमत नसते. असे लोक नेहमी दुसऱ्यांवर अवलंबून असतात म्हणूनच बाबासाहेब, आत्मविश्वास, स्वाभिमान आणि स्वावलंबन या बाबींना मानवी जीवनात महत्वाचे स्थान देतात. त्यामुळे उज्ज्वल जीवनासाठी विद्यार्थ्यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना रोल मॉडेल म्हणून समोर ठेवून आपल्या जीवनात मार्गक्रमण करावे. तसेच स्वतःबरोबरच समाजबांधवाच्या हितासाठी कार्य करावे.

संत गाडगे बाबा...

- अंकिता मेरत (बी.एसस्सी. भाग-३)

गाडगे महाराजांचा जन्म २३ फेब्रुवारी १८७६ रोजी अमरावती जिल्ह्यातील शेणगांव येथे झाला. गाडगे महाराज यांचे बालपण मुर्तिजापुर तालुक्यातील दापुरे या त्यांच्या मामांच्या गावी गेले. गाडगे महाराजांनी वयाच्या आठव्या वर्षापासून आपल्या घरातील विपन्न परिस्थितीचे, आपल्या समाजाच्या मागासलेपणाचे, समाजाच्या अडाणीपणाचे निरीक्षण केले. महाराजांनी आपल्या मामाची शेती स्वतःच्या अपरिमित परिश्रमातून फुलवून अज्ञान, दारिद्र्य, अंधश्रद्धा असलेल्या आपल्या समाजापुढे आपल्या श्रमांचा आदर्श ठेवला.

गाडगे महाराज कठोर परिश्रम करून जीवन जगत होते. गाडगे महाराजांनी बारा वर्षे अज्ञातवासात काढली. या काळात गाडगे महाराजांनी कदान्न सेवन करून, चिंध्या पांघरून, मस्तकी गाडगे धारण करून देहश्रमाची पराकाष्ठा केली. लोक त्यांना गाडगे महाराज म्हणून आदराने हाक मारू लागले.

लोकजीवन तेजाने उजळण्यासाठी हातीच्या खराट्याने गावाचे रस्ते झाडीत. ते महाराष्ट्रात सर्वत्र फिरले. गाडगे महाराज चालते फिरते सामाजिक शिक्षक होते. विवेकाच्या खराट्याने गावोगावी फिरून त्यांनी लोकांची मने स्वच्छ केली. खेडोपाडी, शहरोशहरी जाऊन कीर्तने केली. शिक्षणाचे महत्व लोकांना पटवून दिले. साक्षरतेचा प्रचार, प्रसार केला. गाडगे महाराजांना संतांचे अभंग तोंडपाठ होते. 'गोपाला गोपाला देवकी नंदन गोपाला' असा गजर केल्यानंतर लगेच हरिपाठ म्हणत. गाडगे महाराजांचे

कीर्तन असले म्हणजे ते ऐकण्यासाठी लोक लांबलांबून येत

गाडगे महाराज हे गोरगरीब, दीनदलित यांच्यामधील अज्ञान, अंधश्रद्धा, अस्वच्छता यांचे उच्चाटन करण्यासाठी तळमळीने कार्य करणारे समाजसुधारक होते. दीन, दुबळे, अनाथ, अपंगांची सेवा करत त्यांनी माणसातील अज्ञानाची, दुर्गुण व दोषांची जाणीव करून दिली. त्यांचे उपदेशही साधे व सोपे असत. चोरी करू नका, सावकाराकडून कर्ज काढू नका,

व्यसनांच्या आहारी जाऊ नका, देवा-धर्माच्या नावाखाली प्राण्यांची हत्या करू नका, जातिभेद व अस्पृश्यता पाळू नका, असे ते नेहमी सांगत असत. देव दगडात नसून तो माणसांत आहे, हे त्यांनी सर्वसामान्यांच्या मनावर ठसविण्याचा प्रयत्न केला. गाडगे महाराज संत तुकाराम महाराजांना आपले गुरू मानित. आपले विचार साध्या भोळ्या लोकांना समजण्यासाठी ते ग्रामीण भाषेचा, प्रामुख्याने वऱ्हाडी बोलीचा उपयोग करत असत. संत व सुधारक या दोन्हीही वृत्ती गाडगे महाराज यांत होत्या.

गाडगे महाराजांनी पंढरपूर, देहू, आळंदी, नाशिक, मुंबई येथे अनेक धर्मशाळा बांधल्या. जनकल्याणाची अनेक कामे केली. आपले जीवन त्यांनी विरागी व धर्मशील वृत्तीने व्यतीत केले. गाडगे महाराज समतेचे पुरस्कर्ते होते. सामान्य लोकांसाठी त्यांनी खूप अपार कार्य आणि कष्ट केले. अखेर अमरावती येथे त्यांनी आपला देह ठेवला.

आपला ठेवा...

– आरती गाडेकर (बी.एसस्सी. भाग-३)

बालभारतीच्या अक्षरांना सुध्दा
दिसले काव्य पंक्तीतले
गीताचे सूर ही वळतात आयुष्याच्या संगतीने
अक्षरांना काळजी मात्र त्यांच्या भाषेची
अभिमानास्पद बाब आहे मराठी आली
आमच्याच राशीत
सहवास तिच्यासोबत घडावा तो कसा..?
क्षणोक्षणी स्वतः चा जागृत
करते आम्हां स्वाभिमानाचा वसा.
जरी भिन्न प्रदेश अन् भिन्न बोलण्याचे ताल
परंतु त्यांच्या बोलण्यातही असते मराठीचीच खाल
भाग्य आमचे थोर मराठी भाषा जगतो आम्ही सखोल
हा ठेवा आहे महत्वाचा जपावा लागले अनमोल.

टिचर

– अंकिता पाटील (बी.एसस्सी. भाग-३)

रोज शाळेत असतात सर, त्यांनाच म्हणतात टिचर
तेच शिकवतात आपल्याला जीवनाचं स्टक्चर
तेच सांगतात स्वप्न साकार करायचं फिचर
कुणाला सांगतात तुम्ही बना कलेक्टर
तर कुणाला सांगतात तुम्ही व्हा इंजीनियर
यांच्या सारखे असतात खूपच रेअर
ते सोबत असतांना कशाला वाटू देता फिअर
ते आहेत ना निअर...
तर आपलं जीवन आहे क्लिअर...

मैत्री...

– गणेश झालटे (बी.एसस्सी. भाग-३)

सोन्याचा हा बंध, तुटता न तुटणारा
रेशमी हा बंध, मैत्रीला बांधणारा
वृक्षावरती जसा आहे, किलबिलाट पक्षांचा
पाझरत्या त्या खडकातून, फुटला अंकुर मैत्रीचा
बाबांचे प्रेम आणि आईची माया,
दोन्हीचेही मिश्रण बनते मैत्रीखालची छाया,
हिरव्या हिरव्या गवत तृणावर, धावते जसे उनाड वासरु
हातात घेवून हात मैत्रीचा, खुल्या अंबरी मुक्त विहारू ॥

पाणी...

– गौरव परिहार (बी.एसस्सी. भाग-३)

आता माझ्या पोटाला पडली आहे आडी,
सांगा कशी ओढू बिना पाण्याची ही गाडी
भेट नाही या जमीनीना जल थेंबाची,
कोरड्या झाल्या विहिरी, दृष्य दिसू लागली दुष्काळाची ।
आता भासते खरी उन्हाची दहाकता,
आणले पाणी ओढून विहिरी आटता आटता ॥
रंग नाही रूप नाही तरी किती गरज त्याची
जगतील कशी रे देवा, गुरे-ढोरे बिनापाण्याची ॥
आज माझ्या गावाला चांगल्या प्रकारे कळलं,
दुष्काळाने आम्हाला चांगलंच हेरलं ।
कळली रे आता झाडांची किंमत, म्हणाले होते कुणीतरी
लावाल एक दिवस झाडेही तुम्ही रडत रडत ॥
आधी सर्वत्र हिरवळच हिरवळ,
आता आहे प्रत्येक मनात पाण्याची तळमळ ॥

स्मार्टफोन आणि सोशल मीडिया

- आयुष जाधव (बी.एसस्सी. भाग-३)

तंत्रज्ञानाच्या झपाट्याने होणाऱ्या प्रगतीमुळे माणसाचे आयुष्य अधिक सोयीस्कर आणि गतिशील झाले आहे. मोबाईल फोन हे त्याचे सर्वात जिव्हाळ्याचे उदाहरण आहे. सुरुवातीला केवळ संवादाचे साधन असलेला मोबाईल फोन हळूहळू स्मार्टफोनच्या रूपात 'हातातलं विश्व' बनला. स्मार्टफोनमुळे जगभरातील माहिती, संपर्क, शिक्षण, करमणूक आणि व्यवहार हे सगळं एका टचवर आले. परंतु, या साधनाचा अतिरेकी वापर आता एक व्यसन बनू लागला आहे - विशेषतः सोशल मीडियामुळे. फेसबुक, इंस्टाग्राम, व्हॉट्सअप, यूट्यूब, स्नॅपचॅट आणि अशा अनेक सोशल मीडियाच्या ॲप्समुळे लोक एका आभासी जगात अडकले आहेत. हे व्यसन आता मानसिक, सामाजिक, शारीरिक आणि बौद्धिक आरोग्यावर विपरीत परिणाम करत आहे.

स्मार्टफोनच्या मदतीने शिक्षण, वैद्यकीय सेवा, बँकिंग, रोजगार अशा अनेक सुविधा एका क्लिकवर मिळू लागल्या. कोविड-१९ च्या काळात ऑनलाईन शिक्षण, घरबसल्या काम आणि डिजिटल

व्यवहार यामुळे स्मार्टफोन आवश्यक साधन ठरला. पण आज परिस्थिती अशी आहे की, लहान मुलांपासून वृद्धांपर्यंत सर्वजण दिवसभर मोबाईलमध्ये गुंतलेले दिसतात. शिक्षण, झोप, भोजन, व्यायाम, संवाद या सर्व बाबतीत मोबाईलने मधे घुसखोरी केली आहे. हे व्यसन गंभीर परिणाम करणारे ठरू लागले आहे.

सतत ऑनलाईन राहण्याची सवय एखादी पोस्ट, स्टोरी, मेसेज चुकून न पाहण्याची भीती आजच्या पिढीला ग्रासते. लाईक्स, कमेंट्स, फॉलोअर्समुळे मेंदूमध्ये डोपामिन नावाचा रसायन स्रवतो, ज्यामुळे तात्पुरती आनंदाची भावना मिळते. ही भावना पुन्हा पुन्हा मिळवण्यासाठी लोक सतत सोशल मीडियाचा वापर करतात - जे नंतर व्यसनात बदलते. लोक आपल्या आयुष्याची वास्तवता लपवून 'परफेक्ट' प्रतिमा तयार करतात. हे इतरांना न्यूनगंड देतं.

स्मार्टफोन आणि सोशल मीडियाचे परिणाम

नैराश्य, चिंता, एकाकीपणा वाढतो. सतत इतरांशी तुलना केल्याने आत्मविश्वास कमी होतो. किशोरवयीन मुलांमध्ये आत्महत्येच्या घटना वाढू लागल्या आहेत. सतत डिस्टर्ब होणं, लक्ष न लागणं, विषय समजण्यातील अडचणी. स्क्रीन ॲडिक्शनमुळे स्मरणशक्ती कमी होते. डोळ्यांचा त्रास, झोपेच्या समस्या, पाठदुखी, मानदुखी, लठ्ठपणा. रात्री झोपण्यापूर्वी मोबाईल वापरणे झोपेच्या चक्रात अडथळा निर्माण करते. प्रत्यक्ष संवाद कमी होतो. कुटुंबात एकत्र बसूनही प्रत्येकजण आपापल्या मोबाईलमध्ये गुंतलेला असतो. मित्र-मैत्रीण, नवरा-

बायको यांच्यात दुरावा निर्माण होतो. अफवा, चुकीची माहिती हिंसक ट्रेन्ड्स समाजात तणाव निर्माण करतात. ट्रोलिंग, सायबर बुलिंग वाढते. तंत्रज्ञानाचा अतिवापर वेळेचे नियोजन नसणे मोबाईलवर शिकणे आणि करमणूक यामध्ये सीमारेषा न ठेवणे पालकांचे दुर्लक्ष आणि मूलांना लवकर मोबाईल देणे ऑनलाईन प्रसिद्धीची लालसा हे परिणाम जाणवतात. यापासून आपली सुटका कशी होईल? तर

१. आठवड्यातून एक दिवस मोबाईल/सोशल मीडिया पासून दूर राहा.
२. एकाच वेळी अर्धा तास वापरा, दर दिवशी सोशल मीडियासाठी मर्यादा ठेवा.
३. मोबाईलमध्ये उपलब्ध असलेल्या 'डलीशशप व्हाश' सेटिंगचा वापर करून मर्यादा ठेवा.
४. एकत्र जेवण, गप्पा, खेळ यामध्ये सहभागी व्हा.
५. पुस्तक वाचन, मैदानी खेळ, संगीत, नृत्य, चित्रकला - हे पर्याय निवडा.
६. मुलांना डिजिटल शिस्तीविषयी शिकवण देणे, मार्गदर्शन सत्रे आयोजित करणे.

तात्पर्य, स्मार्टफोन आणि सोशल मीडियाचे फायदे नाकारता येत नाहीत. पण याचा अतिरेकी वापर माणसाला गुलाम बनवत आहे. हे साधन असल्याने आपण त्याचा उपयोग करायला हवा, पण दुर्दैवाने साधन आपल्यावर राज्य करत आहे. आपल्याला या आभासी जाळ्यातून बाहेर पडून खऱ्या आयुष्याकडे वळावे लागेल. संवाद, संवेदना, आणि समजूत यांची जागा स्क्रीन घेऊ शकत नाही. आपला वेळ, आरोग्य, शिक्षण आणि नाती वाचवायची असतील तर - स्मार्ट व्हा, पण स्क्रीनपासून थोडे दूर व्हा.

फतवा

- दिपाली शिंगणे (बी.एससी. भाग-३)

माझ्या क्रुर शब्दातून या समाज व्यवस्थेवर लाखो अनुबॉम्ब टाकयचं ठरवतो तेंव्हा माझ्या डोळ्यांपुढे येतं,
माझ्याच घरचं अठरावीश्व दारिद्र्य...
मायनं भोगलेलं अगणित कष्ट
आणि मी जगत असलेलं रुक्ष आयुष्य
माझ्या पेटून उठणाऱ्या श्वासांनी
ही क्रुर समाज व्यवस्था
जाळून टाकयचं ठरवतो तेंव्हा
दिसतात घराच्या प्रत्येक फटीतून
आत पडणारी लाखो सूर्य किरणे
मायचं फाटत असलेलं एकच झांपर
आणि माझेच मला बेईमान होणारे श्वास
तेंव्हाच माय काढते माझ्यावर
आर्थिक सुधारणेचा फतवा
मग मी ही पानगळ झालेल्या
पानासारखा तसाच गळून पडतो

चारोळी

- जिवन दुबे

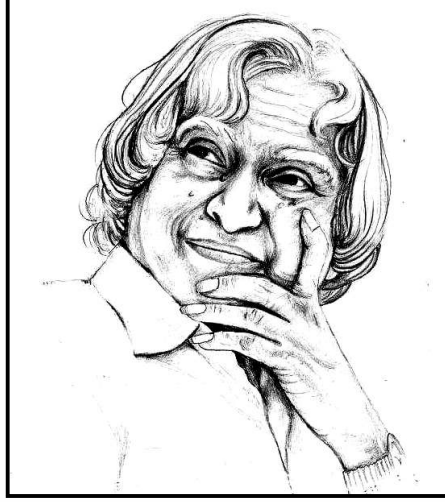
(बी.एससी. भाग-३)

माझं कित्येक दिवसापासून पाठवलेलं पत्र
तुझ्या गावी पोहोचलंच नाही
आजच कळलंय,
तुझ्या गावाला पोष्ट ऑफिसच नाही.

मिसाईल मॅन

माजी राष्ट्रपती डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांचा जन्म १५ ऑक्टोबर १९३१ रोजी झाला. संपूर्ण देशाला आजही भारताच्या मिसाईल मॅन ची आठवण येत आहे. डॉ. कलाम यांनी देशाच्या कल्याणासाठी दिलेले योगदान कधीही विसरता येणार नाही. एक शिक्षक, शास्त्रज्ञ आणि राष्ट्रपती म्हणून एपीजे अब्दुल कलाम यांनी आपले संपूर्ण आयुष्य कठोर परिश्रम आणि लोकांच्या सेवेसाठी वाहून घेतले होते. ते भारताचे अकरावे राष्ट्रपती होते. डॉ. एपीजे अब्दुल कलाम यांचे विचार आजही लाखो तरुणांसाठी प्रेरणास्रोत आहेत.

डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांचे प्रेरणादायी विचार-

- १) पहिल्या यशानंतर विश्रांती घेऊ नका कारण दुसऱ्या प्रयत्नात तुम्ही अपयशी ठरलात तर सगळे म्हणतील की तुम्हाला पहिले यश नशिबाने मिळाले.
- २) जर तुम्हाला तुमच्या मिशनमध्ये यश मिळवायचे असेल तर फक्त तुमच्या ध्येयावर लक्ष ठेवा.
- ३) जर तुम्ही कोणत्याही प्रयत्नात अयशस्वी झालात तर प्रयत्न करणे थांबवू नका.
- ४) सर्जनशीलता म्हणजे एकाच गोष्टीचा वेगळ्या पद्धतीने विचार करणे.
- ५) यशस्वी होण्याची इच्छाशक्ती मजबूत असेल तर अपयश आपल्याला दबवू शकत नाही.

- ज्ञानेश्वर काळे (बी.एससी. भाग-३)

६) हे शक्य आहे की आपल्या सर्वांमध्ये समान प्रतिभा नसेल पण आपल्या सर्वांना आपली प्रतिभा विकसित करण्याची समान संधी आहे.

७) वेगळा विचार करण्याचे धाडस करा, शोध लावण्याचे धाडस करा, अज्ञात मार्गावर चालण्याचे धाडस करा, अशक्य गोष्टी शोधण्याचे धाडस करा आणि समस्यांवर विजय मिळवा आणि यशस्वी

व्हा. हे उत्कृष्ट गुण आहेत ज्यासाठी

आपण कार्य केले पाहिजे.

८) जर एखाद्या देशाला भ्रष्टाचारमुक्त करायचा असेल तर मला असे वाटते की आपल्या समाजात असे ३ लोक आहेत जे ते करू शकतात. हे तीनजण म्हणजे वडील, आई आणि शिक्षक आहेत.

९) जेव्हा आपल्याला अडथळ्यांचा सामना करावा लागतो तेव्हा आपल्याला आढळते की आपल्यामध्ये धैर्य आणि लवचिकता आहे, ज्याची आपल्याला स्वतःला जाणीव नव्हती आणि जेव्हा आपण अपयशी होतो तेव्हाच ते समोर येते. आपण त्यांना शोधून जीवनात यशस्वी व्हायला हवे.

१०) जोपर्यंत भारत जगाच्या बरोबरीने उभा राहणार नाही, तोपर्यंत कोणीही आपला आदर करणार नाही. या जगात भीतीला जागा नाही. इथे फक्त शक्ती शक्तीचा आदर करते.

प्रेम करा रे भिल्लासारखं - कुसुमाग्रज

- सिद्धार्थ धुळे (बी.एस.सी. भाग-२)

कवी कुसुमाग्रजांनी मराठी साहित्यसृष्टीमध्ये आपल्या लेखनशैलीने स्वतःचा एक वेगळाच ठसा निर्माण केला आहे. मराठी साहित्याची पताका जगभर पसरवणाऱ्या मराठी माणसा शिलेदारांमध्ये कुसुमाग्रजांचे नाव आदराने घेतले जाते. बऱ्याच आधुनिक साहित्यिकांच्या गुरुस्थानी नांदणारे कवी कुसुमाग्रज मराठी साहित्य सृष्टीतील श्रीकृष्ण समजले जातात.

मराठी साहित्याला नवी दिशा, नवे वळण देण्याचे कार्य जर कोणी केले असेल तर ते म्हणजे दस्तुरखुद्द कुसुमाग्रजांनी. कवी कुसुमाग्रज यांचे मूळ नाव विष्णू वामन शिरवाडकर उर्फ वि.वा. शिरवाडकर. कवी कुसुमाग्रज यांचा जन्म २७ फेब्रुवारी १९१२ ला पुण्यामध्ये झाला. त्यांचे प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण मात्र नाशिक व मुंबई येथून झाले.

१९३० साली शालेय शिक्षण घेत असतांनाच त्यांनी आपली पहिली कविता 'रत्नाकर' या मासिकात प्रसिद्ध केली होती. १९३० साली सुरु असलेल्या डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या काळाराम मंदिराच्या सत्याग्रहात त्यांनी भाग घेतला होता. त्यांच्या क्रांतिकारी कवितांच्या पर्वाला सुरुवात या लढ्यापासूनच झाली असे म्हटले जाते बी.ए. झाल्यानंतर १९३४-१९३६ या काळात ते चित्रपट व्यवसायात होते. त्यानंतर मात्र ते नाशिक मध्ये स्थायिक झाले. नाशिकमध्ये आल्यानंतर त्यांनी १९४९ पर्यंत पुणे, मुंबई, नाशिक येथील विविध नियतकालिकांत संपादक म्हणून काम केले. त्यांनी विविध पाठ्यपुस्तके

सुद्धा संपादित केलेली आहेत. वि. वा. शिरवाडकर यांनी कुसुमाग्रज हे टोपण नाव का धारण केले? असा प्रश्न बऱ्याच जणांना पडतो. आणि त्या प्रश्नाचे उत्तर जाणून घेण्याची उत्सुकता सुद्धा बऱ्याच मराठी मनांमध्ये असते. तर वि.वा. शिरवाडकरांच्या संपूर्ण भावंडांमध्ये एकच बहीण होती. तिचे नाव होते कुसुम. आणि वि. वा. शिरवाडकर हे कुसुम पेक्षा वयाने मोठे होते. म्हणून त्यांनी त्यांचे टोपण नाव त्यांच्या बहिणीच्या सन्मानार्थ वाहिले आहे.

'कुसुमाग्रज' म्हणजे कुसुमचा अग्रज.

म्हणजेच कुसुमपेक्षा मोठा असा त्याचा अर्थ होतो. एक कवी म्हणून महाराष्ट्रात ओळख निर्माण करणाऱ्या कुसुमाग्रजांनी साहित्याच्या सर्वच आखाड्यांत आपले कसब खूप बजावले आहे. त्यांनी कथा, कादंबरी, नाटके, समीक्षा, भाषांतर अशा जवळ जवळ सर्वच प्रकारांत साहित्यनिर्मिती केली आहे.

पुढे जाहले चंद्र तारे..

आता भिल्लासारखं प्रेम करा रे..

असे म्हणून नव्या पिढीला प्रेमाच्या खोलीमध्ये शिरायला आव्हान करणारे कुसुमाग्रज खरंच निराळेच असामी. केशवसुतांच्या क्रांतिकारी कवितांचा वारसा घेऊन चालणाऱ्या आणि ते करत असतांना या काव्यस्फूर्तीला उत्तुंग उंची प्राप्त करून देणाऱ्या या महाकवीने १९९९ ला त्यांच्या राहत्या घरी जगाचा निरोप घेतला.

हिंदी विभाग

ओमप्रकाश वाल्मीकि

- भाग्यश्री सावळे (बी.एससी. भाग-३)

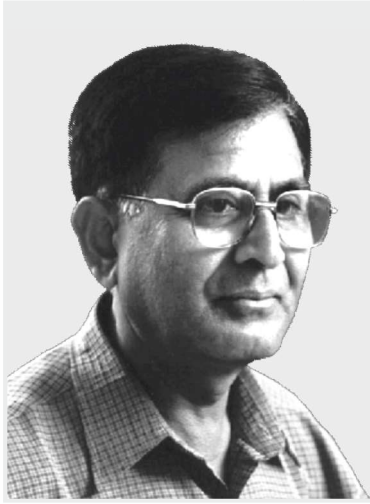
ओमप्रकाश वाल्मीकि हिन्दी साहित्य के एक ऐसे युगांतकारी लेखक थे, जिन्होंने दलित चेतना को साहित्य के केंद्र में लाने का कार्य किया। उनका साहित्य केवल लेखनी की अभिव्यक्ति नहीं, बल्कि संघर्ष की धधकती हुई मशाल है। उनके रचनात्मक लेखन में जातिगत उत्पीड़न, सामाजिक भेदभाव, अन्याय और दलित अस्मिता की स्पष्ट झलक मिलती है। उन्होंने अपनी कलम के माध्यम से उस वर्ग को आवाज़ दी जिसे सदियों तक खामोश रहने पर मजबूर किया गया।

वाल्मीकि का साहित्य दलित समाज की पीड़ा, संघर्ष और आत्मसम्मान का दस्तावेज़ है। वे 'दलित साहित्य' की उस धारा से जुड़े थे, जो केवल करुणा नहीं, क्रांति की चेतना पैदा करती है। उनका उद्देश्य केवल साहित्यिक सौंदर्य नहीं, बल्कि सामाजिक बदलाव था।

प्रमुख रचनाएँ और उनके भाव-विचार :

१. जूठन (आत्मकथा, १९९७) :

हिन्दी साहित्य की पहली विस्तृत और प्रभावशाली दलित आत्मकथा। इसमें लेखक ने अपने बचपन से लेकर नौकरी तक के अनुभवों में जातीय अपमान, अस्पृश्यता, शोषण और संघर्ष को अत्यंत ईमानदारी से प्रस्तुत किया है। 'जूठन' केवल उनके जीवन की कहानी नहीं, बल्कि वह करोड़ों दलितों की

सामूहिक पीड़ा की कथा है। यह आत्मकथा 'सच बोलने का साहस' है एक ऐसा सच, जिससे समाज अक्सर मुँह फेर लेता है।

२. सदियों का संताप (कविता संग्रह):

कविताएँ तीव्र प्रतिरोध की भावना से भरपूर हैं। समाज की जातिवादी व्यवस्था के विरुद्ध कठोर शब्दों में आक्रोश व्यक्त किया गया है। इन्हें इतिहास के सबसे क्रूर पन्नों से निकला हुआ जैसी पंक्तियाँ उनके कवि के भीतर दहकते विद्रोह को दर्शाती हैं।

३. बस! बहुत हो चुका (कविता संग्रह):

इसमें दलित समाज के प्रति सवर्णों की रूढ़ मानसिकता की आलोचना मिलती है। यह संग्रह दलित आत्मबल, चेतना और नवजागरण का उद्घोष है।

४. दलित रंगमंच (नाटक संग्रह):

समाज में परिवर्तन के लिए रंगमंच को माध्यम बनाते हुए दलित विषयों पर आधारित नाटकों का संग्रह।

५. दलित साहित्य का सौंदर्यशास्त्र (आलोचना) :

इस पुस्तक में उन्होंने दलित साहित्य के सौंदर्य, उद्देश्य और आत्मा पर विचार किया है। वे मानते हैं कि दलित साहित्य की सुंदरता उसके यथार्थ और जीवन के संघर्षों की सच्चाई में है, न कि कल्पना में। उनके लेखन में कोई कल्पनालोक नहीं है, बल्कि निर्मम, नग्न यथार्थ है। हर पंक्ति में प्रतिरोध, आक्रोश और आत्मसम्मान की लपट दिखती है। साहित्य के माध्यम से अन्याय के विरुद्ध संघर्ष को प्रोत्साहन।

हिन्दी भाषा का महत्व

– ज्योती नरवाडे (बी.एसस्सी. भाग-३)

हिन्दी भाषा केवल एक संवाद का माध्यम नहीं, बल्कि हमारी संस्कृति, सभ्यता और एकता की पहचान है। भारत जैसे विविधताओं से भरे देश में, हिन्दी वह कड़ी है जो अलग-अलग क्षेत्रों, भाषाओं और संस्कृतियों को एक सूत्र में बांधती है। यह भाषा न केवल करोड़ों भारतीयों की मातृभाषा है, बल्कि यह राष्ट्रीय एकता का भी एक सशक्त माध्यम है। हिन्दी का ऐतिहासिक महत्व: हिन्दी भाषा का इतिहास बहुत पुराना है। यह संस्कृत, प्राकृत और अपभ्रंश से विकसित हुई है। मध्यकाल में तुलसीदास, कबीर, सूरदास जैसे संतों ने हिन्दी को साहित्य की ऊँचाइयों तक पहुँचाया। आधुनिक काल में भारतेन्दु हरिश्चंद्र, प्रेमचंद, महादेवी वर्मा, मैथिलीशरण गुप्त जैसे साहित्यकारों ने हिन्दी को जन-जन तक पहुँचाया। हिन्दी का राष्ट्रीय महत्व: राजभाषा का दर्जा: भारत के संविधान के अनुसार, हिन्दी को भारत की राजभाषा का दर्जा प्राप्त है (अनुच्छेद ३४३)। यह सरकार के कामकाज में प्रयोग की जाने वाली प्रमुख भाषा है।

राष्ट्रीय एकता का प्रतीक :

हिन्दी भारत के अलग-अलग राज्यों के लोगों के बीच संपर्क भाषा का कार्य करती है। यह भाषा देश की एकता और अखंडता को मजबूती देती है।

सामाजिक और सांस्कृतिक महत्व:

हिन्दी हमारी संस्कृति, रीति-रिवाजों, परंपराओं और भावनाओं को व्यक्त करने का सबसे स्वाभाविक माध्यम है।

साहित्य का खजाना:

हिन्दी साहित्य में कविता, कहानी, नाटक, उपन्यास, निबंध आदि की समृद्ध परंपरा है, जो सामाजिक जागरूकता और मानवता के भावों को प्रकट करती है।

व्यावसायिक और वैश्विक महत्व:

मीडिया और फिल्म इंडस्ट्री में वर्चस्व. आज हिन्दी टेलीविजन, समाचार पत्र, रेडियो और सिनेमा की प्रमुख भाषा है। बॉलीवुड की वजह से यह वैश्विक स्तर पर भी लोकप्रिय है।

अंतरराष्ट्रीय पहचान:

हिन्दी विश्व की तीसरी सबसे ज़्यादा बोली जाने वाली भाषा है। अमेरिका, कनाडा, यूके, मॉरीशस, फिजी, नेपाल जैसे देशों में लाखों लोग हिन्दी बोलते हैं।

नौकरी और व्यवसाय में उपयोगी:

सरकारी नौकरियों, मीडिया, अनुवाद, लेखन, और भाषायी सेवाओं में हिन्दी जानने वालों को अनेक अवसर प्राप्त होते हैं।

हिन्दी केवल एक भाषा नहीं, भारत की आत्मा है। यह हमारी पहचान, गर्व और अभिमान का विषय है। हमें हिन्दी का सम्मान करना चाहिए, इसे बोलने, लिखने और प्रचारित करने में गर्व महसूस करना चाहिए। 'हिन्दी का विकास, राष्ट्र का विकास' यह केवल नारा नहीं, सच्चाई है।

ए इन्सान मत डर जिंदगी से

– अथर्व पाटील (बी.एसस्सी. भाग-३)

ए इन्सान मत डर जिंदगी से
जिंदगी में करना ही होगा तुझे मुसीबतों का सामना
तू आगे भी बढ़ा, तो तेरी टाँग खिंचती है दुनिया
तू ऐसा बन की, हँसनेवालों के मुँहपर लग जाए ताले,
तू डरकर हार गया, तो हँसंगी तुझपर दुनिया इसलिए ऐ
इन्सान उठ जा बन जा शूर और वीर
आज तो आजमा ले अपनी तकदीर,
वैसे भी तूझपर हँसती है दुनिया और
बदलते तेरे जझबे को देखते रहे दुनियावाले
दुनिया के लोगों का काम है,
अच्छे और बुरों को रोकना पर ऐ इन्सान,
अच्छाई के दमपर तो,
आगे बढ़ते रहना और ऐसा बनना
की देखता रहे तुझे सारा जमाना
हमेशा चलते ही रहना, बढ़ते ही रहना
और सफलता पाते ही रहना,
अपनी छबि दुनिया में झलकाएँ रखना ।

माँ...

– गायत्री घेवले (बी.एसस्सी. भाग-३)

माँ छूपा लेती थी तू, प्यार से बाहों में मुझे
आजा मेरे पास वापस, कहाँ गई तू छोड़ मुझे ?
डर लगता है तेरे बिन, तू है तो, है जान मुझ
तू मुझे रोते हुए देख रो देती थी,
अपना सुख चैन मेरे वासते खो देती थी,
तेरे दिल जैसा किसी, और का दिल क्या होगा,
तेरे मरने के बाद जरा सोच मेरा क्या होगा ॥
गरमीयों में मुझे आँचल की हवा देती थी,
फूलने-फलने की तू मुझको दुआ देती थी,
तेरा दिल तोड़ के औरों का भला क्या होगा ॥

तुलसी की सामाजिक-सांस्कृतिक दृष्टि

गोस्वामी तुलसीदास ने अपनी रचनाओं में अपने समय की परिस्थितियों का यथातथ्य वर्णन किया है। उस समय समाज की जो दुरवस्था थी उसका निरूपण तुलसी ने कवितावली रामचरितमानस, गीतावली और दोहावली में भी किया है।

समाज में ऊंच-नीच का भेद व्याप्त था। सभी वर्ण अपने-अपने धर्म का पालन नहीं कर पा रहे थे। ब्राह्मण वेद विरोधी हो चला था। लोग ज्ञानियों को नहीं थोथी वक्कास करने वालों को पण्डित मानते थे। मिथ्याडम्बर रचने वाले सन्त कहलाते थे: मारग सोइ जा कहुं जोइ भावा। पण्डित सोइ जो गाल बजावा। मिथ्या दम्भ दम्भ रत जोई। ता कह सन्त कहइ सब कोई।।

सामाजिक रूप से शुद्र निकृष्ट समझे जाते थे। समाज में छुआ-छूत चरम पर था। तुलसी जैसे विचारक के लिए इन परिस्थितियों में वैकल्पिक समानता का मार्ग दिखाना आवश्यक था फलस्वरूप तुलसी भक्ति पर सभी का अधिकार बताते हैं। निम्न श्रेणी के प्राणी भी भक्त बन सकते हैं। राम ने जंगल में कोल-किरातियों को भी भक्त बनने का अधिकारी दिया था। तुलसी के राम ब्रह्म है। सारी श्रृष्टि उन्हीं की रचना है। राम कहते हैं कि- सब मम प्रिय, सब मम उपजाए। सबसे अधिक मनुज मोहे भाए।।

– अविनाश बाजड (बी.एसस्सी. भाग-३)

तुलसी के राम मानते हैं कि यह अखिल विश्व उन्हीं की देन है। तुलसी के राम यहां भक्ति को लेकर साम्य भावना लाते हैं। साम्य भावना का मतलब अवसर की समानता है। वे इस विश्व को मिथ्या नहीं मानते हैं। वे कहते हैं कि 'अखिल विश्व यह मम उपजाया, सब पर मोह बराबर दाया'। ये राम अहिल्या का उद्धार करते हैं जो

सदियों से पत्थर बनी हुई थी। वे प्रेम वस सवरी के जूठे बेर खाते हैं। तुलसी के राम संबुक ऋषि की बात नहीं करते। न तो इस कथा में तुलसी के राम की आस्था थी न तुलसी की। तत्कालीन समाज में स्त्रियों की दशा दयनीय थी। शासकों की रूप लिप्सा बढ़ गई थी और वे नारी को भोग का साधन मात्र मानते थे। सभी लोग नारियों के वशीभूत होकर मदारी के वन्दर की तरह नाचते हैं। सुहागिनी आभूषण रहित हैं, जबकि विधवाएं नित नवीन श्रृंगार कर रही हैं। प्रजा धनहीन है इसीलिए स्त्रियों के लिए केवल उनके केश ही आभूषण रह गए हैं : नारि बिबस नर सकल गोसाई। नाचहिं नट मरकट की नाई।। भागिनी विभूषन हीना। विधवन्ह कर सिंगार नवीना।।

पुरुषों में वासना वृत्ति प्रधान थी। वे कुलवन्ती नारियों को तो घर से निकाल देते थे, जबकि दासियों को घर ले आते थे। कोई भी व्यक्ति बहिन बेटी का

विचार नहीं कर रहा था:

तुलसी के समय में प्रजा की आर्थिक स्थिति भी शोचनीय थी। बार-बार अकाल पड़ता था। अन्न के अभाव में प्रजा भूखों मर रही थी: कलि बारहिं बार दुकाल परै। बिनु अन्न दुःखी सब लोग मरै॥

तुलसी ने कवितावली में बताया है कि किसान को खेती में कुछ नहीं मिलता, भिखारी को भीख नहीं मिलती, व्यापारी के लिए व्यापार नहीं है तथा आजीविका खोजे से भी नहीं मिलती:

खेती न किसान को भिखारी को न भीख बलि।

बनिक को बनियन न चाकर को चाकरी॥

वेद विहित मार्ग लोगों ने त्याग दिया है, सदग्रन्थ लुप्त हो गए हैं, धार्मिक व्यवस्था पंगु हो गई है:

कलिमल ग्रसे धर्म सब लुप्त भए सदग्रन्थ।

दम्भिन निज मत कल्पि करि प्रकट किए बहु पंथ॥

गोस्वामी तुलसीदास ने वेदान्त को लोकप्रिय बनाने के लिए रामानुजाचार्य, निम्बार्काचार्य, विष्णुस्वामी, मध्वाचार्य द्वारा प्रवर्तित भक्ति मार्ग का अवलम्ब ग्रहण किया। सगुणोपासना एवं अवतारवाद के द्वारा उन्होंने जनता में वैदिक धर्म को लोकप्रिय बनाने में विशेष योगदान दिया। उस काल में राज व्यवस्था भ्रष्ट थी, राजा धर्मपरायण नहीं थे और वे प्रजा को अकारण ही दण्डित करते रहते थे।

नृप पाप परायण धर्म नहीं। करि दण्ड विडम्ब प्रजा नित ही॥ इस विकट परिस्थिति में भी तुलसी एक नई अवधारणा को सामने लाते हैं। एक श्रेष्ठ साहित्यकार की

तरह वे परिस्थिति वास्तविक व्याख्या करते हुए उन परिस्थितियों से उभरने हेतु मार्ग का भी संधान करते हैं। तुलसी की सामाजिक संरचना में सामंती राजतंत्र की विचार-दृष्टि का प्रतिफलन सर्वत्र दिखाई देता है। गरीबनेवाज, दीनदयालु, कृपानिधान, दलितों-वंचितों के शरणदाता के रूप में सर्वशक्तिमान प्रभु राम की कल्पना से यह स्पष्ट होता है कि गोस्वामी जी सामंती राजतंत्र की व्यवस्था को ही सर्वश्रेष्ठ समझते थे, पर उस व्यवस्था में राजा के पद वे अपने आदर्शों के अनुकूल उदार राजा को अधिष्ठित करना चाहते थे। ऐसा राजा जो सत्य, शील और सौंदर्य की प्रतिमूर्ति हो, अन्यायी का दलन करने वाला वीर और पराक्रमी हो, निर्धन-निस्सहाय लोगों के लिए करुणा-निधान हो और कठिन जीवन संग्राम में अविचलित रहने वाला साधक हो। राजा प्रजावत्सल हो, शरणागत को अभयदान देता हो, राम राज्य की परिकल्पना में तुलसी के ये आदर्श निहित थे। राम राज्य उनकी इसी आशावादी कल्पना की झलक है। राम राज्य के सामाजिक-राजनीतिक आदर्श के प्रतिलोम के रूप में लंका के राजा का राज्य है। विलासिता, ऐश्वर्य, मदांधता, अविवेक, अनैतिकता और निरंकुशता का प्रतिनिधित्व रावण करता है।

अपने युग की समस्याओं के समाधान के लिए तुलसी ने राम कथा के आख्यान का जो पुनर्गठित पाठ तैयार किया उसमें कलियुग के प्रतिलोम के रूप में राम राज्य की कल्पना की है।

नारी शिक्षा का महत्व

— भाग्यश्री खडके (बी.एससी. भाग-३)

जहाँ तक शिक्षा का प्रश्न है यत हो नारी हो या पुरुष दोनों के लिए समान रूप से महत्वपूर्ण है। शिक्षा का कार्य तो व्यक्ती के विवेक को जगाकर उसे सही दिशा प्रदान करना है। शिक्षा सभी का समान रूप से हित-साधन किया करती है। परंतु फिर भी भारत जैसे विकासशील देश

में नारी की शिक्षा का महत्व इसलिए अधिक है कि वह देश की भावी पीढ़ी को योग्य बनाने के कार्य में उचित मार्गदर्शन कर सकती है। बच्चे सबसे अधिक माताओं के सम्पर्क में रहा करते हैं। माताओं के संस्कारो व्यवहारों व शिक्षा का प्रभाव बच्चों के मन-मस्तिष्क पर सबसे अधिक पडा करता है। शिक्षित माता ही बच्चों के कोमल मन-मस्तिष्क में उन समस्त संस्कारो के बीज बो सकती है जो आगे चलकर अपने समाज, देश और राष्ट्र के उत्थान के लिए परम आवश्यक हुआ करते हैं।

नारी का कर्तव्य बच्चों के पालन-पोषण करने के अतिरिक्त अपने घर-परिवार की व्यवस्था और संचालन करना भी होता है। अशिक्षित और विकसित मन-मस्तिष्क वाली नारी अपनी आयु, परिस्थिती, घर के प्रत्येक सदस्य की आवश्यकता आदि का ध्यान रखकर उचित व्यवस्था एवं संचालन कर सकती है। अशिक्षित पत्नी होने के कारण अधिकांश परिवार आज के युग में पीछे छुट जाते हैं।

विश्व की प्रगति शिक्षा के बल पर ही चरम सीमा तक पहुँच सकी है। विश्वसंघर्ष को जीतने के लिए चरित्र-शस्त्र की आवश्यकता पडती है। यदि नारी जाती अशिक्षीत हो, तो वह अपने जीवन को विश्व के गती के अनुकूल बनाने में कुछ हद तक असमर्थ रही है। यदि वह

शिक्षित हो जाए तो उसका पारिवारिक जीवन उत्तम हो सकता है। उसके बाद, देश, समाज एवम् राष्ट्र की प्रगती में वह पुरुषों के साथ कंधे से कंधा मिलाकर चलने में समर्थ हो सकती है। भारतीय समाज में माता गुरु से भी बढकर मानी जाती है। क्योंकि वह अपने पुत्र को महान से महान बना सकती है। इसलीएँ नारी शिक्षित होगी तो उसकी संतान निश्चित रूप से अधिक महान बन सकेंगी।

आज स्वयं नारी समाज के सामने घर-परिवार, परिवेश-समाज, रीति-नीतियों तथा परम्पराओं के नाम पर जो अनेक तरह की समस्याएँ उपस्थित है, उनका निराकरण नारी-समाज हर प्रकारकी शिक्षा के धन से संपन्न होकर ही कर सकती है। इन्ही सब बुराईयों को दूर करने के लिए नारी शिक्षा अत्यंत आवश्यक है। सुशिक्षा के द्वारा नारी जाती समाज में फैली कूरितियों एवम् कुप्रथाओं को मिटाकर अपने उपर लगे लांछनों का सहज ही निराकरण कर सकती है।

आतंकवाद एक समस्या

— आकांक्षा काळे (बी.एससी. भाग-३)

दुनिया में आतंकवाद एक बहुत बड़ी समस्या है। उस पर विजय पाना बहुत मुश्किल है। भारत में आतंकवाद एक गंभीर समस्या बनकर उभरी है। यह किसी भी तरह से लाभदायक नहीं। बल्कि इससे देशों में नई नई समस्याओं को जन्म देने का काम किया है। आतंकवाद से किसी भी देश का भला नहीं हो सका है। इससे देश की बर्बादी ही होगी। पाकिस्तान का उदाहरण आसानी से देकर आतंकवाद के कारण अपनी समस्याओं को दर्शाया जा सकता है।

हमारे पड़ोसी मुल्क में आतंकवाद सबसे बड़ी समस्या है। वहा आईएसआई जैसे संगठन बेगुनाह लोगों की जान आए दिन ले रहे हैं। पाकिस्तान में २८ नोव्हेंबर २०१४ में स्फोट हुआ था, उसमें १३२ बच्चे व १४१ लोग मारे गए थे। क्योंकि वह आतंकवाद सिखाता है कि किसीपर रहम मत करना। उन्हे ऐसा करने से रोकना वहां की किसी भी सरकार के बस से बाहर रहा है। वहा आतंकवाद कि स्थिती बहुत बुरे दौर में है।

आतंकवादीयों के टारगेट पर ज्यादा महाराष्ट्र ही होता है। मुंबई के उपनगरों में ११ जुलाई २००६ को ७ ट्रेनों में बॉम्ब रखे थे। उस वक्त २०९ लोग मारे गए थे। ५०० लोग जखमी हुए थे। समाज के प्रति नौजवान लडको को उकसाना और उसके मन में समाज के प्रति द्वेष निर्माण करती है। आतंकवादी संघटना नौजवान लडको को ट्रेनिंग देता है। उन्हे अपनी जान की परवाह नहीं होती है। उन्हे सिखाया जाता है कि तुम्हें लोगो को मारना है। लोगो के बीच

दहशत फैलाना है। और उनके मन में भय दहशत निर्माण करना। आतंकवादी की कोई जात, धर्म नहीं होता है। वह बच्चों, बुढ़े लोगो को भी मार देता है। मुंबई के २६ नोव्हेंबर २००८ के हमले में १७२ लोगों को जान गई। जम्मू-काश्मिर के मुद्दे पर विरोधी देश अपना हक मानते हैं। घुसपेठ और हमले करना उनकी आदत ही हो चुकी है। बॉर्डर भारत में घुसपेठ करते हैं। और भारत में आकर आतंक फैलाने

का काम करते हैं। भारत के नौजवान लडके जो देश के भविष्य हैं उनको उकसाने का काम करता है। नौजवान लडको को उनके झारों में नहीं आना चाहिए और भारत से आतंकवाद निकालने में सहाय्यता करनी चाहिए। एम.के.नारायणा नॅशनल सिक्युरिटी अॅडव्हायज़र ने कहा था कि “भारत में ८०० आतंकवादी सेल ऑपरेट कर रहे हैं। कोई भी देश या कोई भी आदमी नहीं चाहता है कि आतंकवाद सिर उठाए। किसी मनुष्य के दिल में आतंक करने वालों के प्रति हमदर्दी नहीं है। सब चाहते हैं कि वे सुकून से और शांती से जीवन बिताएँ।

आतंकवाद को साफ करने के लिए हमें राजनीति को सुधारना होगा। क्योंकि हम एक दुसरे पर आरोप करते रहते हैं। विकास और शांति के प्रति कोई नहीं सोचता। देश के नागरिको को शिक्षित करना होगा। उन्हे देश के प्रति वफादारी और न्याय की सीख देनी होगी। हम कोशिश करे तो आतंकवाद कभी सिर नहीं उठा सकता।

महिला अत्याचार एवं स्त्री सुरक्षा

– ईश्वर मांजरे (बी.एसस्सी. भाग-३)

महिलाओं के विरुद्ध हिंसा के महिलाओं की सुरक्षा पर दूरगामी प्रभाव पड़ते हैं, जिसमें उनकी शारीरिक और मानसिक भलाई भी शामिल है, जो अक्सर श्रम बाज़ार में शामिल होने और बने रहने की उनकी क्षमता को प्रभावित करती है।

महिलाओं को अभी भी शैक्षणिक संस्थानों, सार्वजनिक स्थानों और ऑनलाइन में कानूनी सुरक्षा नहीं मिल पाई है। सुरक्षा सहायक ढाँचे संकेतक के तहत रोज़गार में यौन उत्पीड़न पर दिशा-निर्देश, परिवहन सहित सार्वजनिक स्थानों पर

महिला, व्यवसाय और कानून का नया सुरक्षा संकेतक बाल विवाह, यौन उत्पीड़न, घरेलू हिंसा और महिला-हत्या से संबंधित कानूनों के साथ-साथ नीतिगत साधनों, प्रक्रियाओं, सेवाओं, संस्थानों और बजट आवंटनों का परीक्षण करके इस मुद्दे पर अपना ध्यान केंद्रित करता है ताकि उनका प्रभावी कार्यान्वयन सुनिश्चित किया जा सके।

बाल विवाह से सुरक्षा लड़कियों को उनके अंतरंग साथी द्वारा हिंसा, मनोवैज्ञानिक क्षति, समय से पहले गर्भधारण से जुड़े स्वास्थ्य जोखिमों और शैक्षिक एवं आर्थिक अवसरों से वंचित होने से बचाती है। महिला, व्यवसाय और कानून का शोध बाल विवाह कानून के महत्वपूर्ण पहलुओं का आकलन करता है, जिसमें माता-पिता की सहमति के आधार पर बिना किसी अपवाद के विवाह की कानूनी आयु १८ वर्ष निर्धारित करना, बाल विवाह को अमान्य घोषित करना और दंड लगाना शामिल है। सुरक्षा सहायक ढाँचा संकेतक बाल विवाह पर कार्य योजनाओं या नीतियों के अस्तित्व का आकलन करता है।

यौन उत्पीड़न महिलाओं के लिए एक गंभीर मुद्दा है, जिसका सामना वे सिर्फ कार्यस्थल पर ही नहीं, बल्कि सार्वजनिक स्थानों, शैक्षणिक संस्थानों और साइबरस्पेस में भी करती हैं। हालाँकि हाल के वर्षों में कार्यस्थल पर यौन उत्पीड़न कानून में तेज़ी आई है, लेकिन अधिकांश

यौन उत्पीड़न पर कार्य योजनाएँ या नीतियाँ और उत्पीड़न के सभी रूपों के लिए विशेष प्रक्रियाओं की जाँच की जाती है। घरेलू हिंसा घरेलू हिंसा शारीरिक (जिसके परिणामस्वरूप अक्सर दर्द, चोट या शारीरिक क्षति होती है), यौन (अवांछित यौन क्रियाएँ या ऐसे प्रयास जिनमें बल या ज़बरदस्ती शामिल हो), मनोवैज्ञानिक (मौखिक दुर्व्यवहार, धमकी या भय) या आर्थिक (आर्थिक संसाधनों तक पहुँच को सीमित या रोककर वित्तीय नियंत्रण स्थापित करना) हो सकती है। सुरक्षा संकेतक वैवाहिक बलात्कार सहित घरेलू हिंसा के इन सभी रूपों से महिलाओं की सुरक्षा के लिए कानूनों और सेवाओं की मौजूदगी को मापता है।

स्त्री-हत्या स्त्री-हत्या, जिसे लिंग-संबंधी प्रेरणा से महिलाओं की जान बूझकर हत्या के रूप में परिभाषित किया जाता है, एक बढ़ता हुआ खतरा है। महिलाएँ, व्यवसाय और कानून अब इस सार्वभौमिक समस्या से निपटने के लिए कानून प्रवर्तन कर्मियों के लिए कानूनों और प्रशिक्षणों का आकलन करते हैं, जिसका पैमाना अनुमान से कहीं ज़्यादा है।

कबीर के विचारोंकी प्रासंगिकता

कबीर हिंदी के महान कवियों में से एक है। उत्तर भारत के हिंदी भाषी जनता में तुलसी के उपरान्त यदि किसी अन्य कवि का काव्य लोगो की जबान प चढ़ा हुआ है, तो वह कबीर ही हैं। कबीर की साखिया, उनके पद लोगो को कंठस्थ हैं, जिन्हे वे अनेक अवसरो पर उदाहरण स्वरूप प्रस्तुत करते रहते हैं। कबीर को जो लोकप्रियता प्राप्त हुई उसका मुल कारण यह है की, उसके काव्य में अनुभूमि की सत्यता और अभिव्यक्त का स्वरापन है। उन्हे जो अच्छा लगा उसका सुलकर समर्थन किया और जो उन्हे बुरा लगा उसका विरोध उन्होने निर्भीकता से किया। उनका यह खरा स्वभाव लोगो को पसन्द आया और इसलिए वे जनता के कंठहार बन गए।

भलेही कबीर का जन्म लगभग ६०० वर्ष पूर्व हुआ हो, किंतु उनकी शिक्षाएँ आज भी प्रासंगिक है। यह कहना अधिक उपयुक्त होगा की, आज उनकी शिक्षाओंकी आवश्यकता तत्कालीन युग की अपेक्षा अधिक है। उस समय हिंदू-मुस्लिम जनता आपस में मंदिर-मस्जिद के प्रश्न पर संघर्षरत रहती थी। धर्म के ठेकेदार धार्मिक उन्माद के चुल्हे पर स्वार्थ की रोटीयाँ सेंकते थे। वैसा ही वर्तमान समय में हो रहा है। वोटो की कलुशीत राजनीती में इसे और भी गंदा कर दिया है। मंदिर-मस्जिद के नाम पर सांप्रदायिक होते थे, और आज भी हो रहे हैं। अयोध्या की बाबरी मस्जिद को ढाचा बता के तोड़ दिया गया, और सारे देश में उथल-पुथल मच गई। निश्चय ही कबीर की शिक्षाएँ आज के माहोल में अधिक प्रासंगिक है। लगता तो यह है की

– अंकिता हिवाळे (बी.एसस्सी. भाग-३)
विगत ६०० वर्षों में हमारी मानव सभ्यता ने स्वमात्र भी प्रगती नहीं की है।

समाज में पाखण्ड अबभी व्याप्त है, दुराचरण की मात्रा घटने के स्थानपर बढ़ी है। छल कपट, हिंसा अज्ञान और विद्वेष ने समाज को खोखला कर दिया है, अतः कबीर की प्रासंगिकता वर्तमान संदर्भों में और भी बढ़ गई है। कबीर ने पाखण्ड बाह्याचार, अंधविश्वास, एवं रुढ़ियोंपर कुठाराघात किया। उच्च-नीच के भेद को समाज का कोढ़ बताते हुए उन लोगो को आड़े हाथो लिया जो उच्च-नीच के भेद की

दिवारें खड़ी करके अपना स्वार्थ साधन करने में लगे थे। छलकपट, असत्य, हिंसा, अज्ञान भ्रम का डटकर विरोध किया तथा निश्चलता, सत्य, अहिंसा, ज्ञान एवं विवेक का मार्ग दिखाया। क्या मानव समाज से पाखण्ड, अन्धविश्वास, रुढ़ियाँ आदि समाप्त हो गए हैं? क्या हिंसा, असत्य, अज्ञान एवं भ्रम में पड़ी मानव जाती आज भी नहीं भड़क रही हैं? फिर कबीर अप्रासंगिक क्यों? केवल इसलिए की वे भक्तीयुग में उत्पन्न हुए थे? और आज विज्ञान का युग है, परन्तु जब तक समाज में वे दोष और अभाव रहेंगे जिनके विरुद्ध कवि रूप में कबीरने संघर्ष किया तब तक कबीर की प्रासंगिकता पर प्रश्न चिन्ह नहीं लगाया जा सकता। कबीर ने सर्वधर्म समभाव का उन्देश दिया।

कबीर की प्रासंगिकतापर कोई प्रश्नचिन्ह नहीं लगाया जा सकता। वे कल भी प्रासंगी थे, आज भीप्रासंगिक है और आनेवाले कल में भी प्रासंगिक रहेंगे. यह निःसंकोच कहा जा सकता है।

शिक्षा का महत्व

— दुर्गा मगर (बी.एसस्सी, भाग-३)

एक व्यक्ति रोज बौद्ध विहार जाता था ! एक दिन उस व्यक्ति ने भंते से कहा अब मैं बौद्ध विहार नहीं आया करूंगा ! इस पर भंते ने पूछा क्यों ? तब व्यक्ति बोला, मैं देखता हूँ लोग बौद्ध विहार परिसर में अपने फोन से अपने व्यापार की बात करते हैं ! कुछ ने तो बौद्ध विहार को ही गपशप करने का स्थान चुन रखा है ! कुछ वंदना कम पाखंड, दिखावा ज्यादा करते हैं ! इस पर भंते कुछ देर तक चुप रहे फिर कहा, सही है ! परंतु अपना अंतिम निर्णय लेने से पहले क्या आप मेरे कहने से कुछ कर सकते हैं !

वह व्यक्ति बोला — आप बताइए क्या करना है ? भंते ने कहा, एक जलती मोमबत्ती लीजिए और दो बार बौद्ध विहार परिसर के अंदर परिक्रमा लगाइए। शर्त ये है कि मोमबत्ती बुझानी नहीं चाहिये ! वह व्यक्ति बोला, मैं ऐसा कर सकता हूँ ! फिर थोड़ी ही देर में उस व्यक्ति ने ऐसा ही कर दिखाया ! उसके बाद बौद्ध विहार के भंते ने उस व्यक्ति से तीन सवाल पूछे — क्या आपने किसी को फोन पर बात करते देखा ? क्या आपने किसी को विहार में गपशप करते देखा ? और क्या किसी को पाखंड करते देखा ? व्यक्ति बोला, नहीं मैंने कुछ भी नहीं देखा ! फिर भंते बोले, जब आप परिक्रमा लगा रहे थे तो आपका पूरा ध्यान जलती मोमबत्ती पर था कि मोमबत्ती बुझ न जाए

इसलिए आपको कुछ दिखाई नहीं दिया। अब जब भी आप बौद्ध विहार आयें तो अपना पुरा ध्यान सिर्फ भगवान गौतम बुद्ध के धम्म में ही लगाना फिर आपको कुछ दिखाई नहीं देगा। सिर्फ धम्म ही सर्वत्र दिखाई देंगे। जीवन में दुःखों के लिए कौन जिम्मेदार है ? ना भगवान, ना

गृह-नक्षत्र, ना भाग्य, न रिश्तेदार, ना पड़ोसी, ना सरकार, जिम्मेदार आप स्वयं हैं।

१) आपका सरदर्द, फालतू विचार का परिणाम।

२) पेट दर्द, गलत खाने का परिणाम।

३) आपका कर्ज, जरूरत से ज्यादा खर्च का परिणाम।

४) आपका दुर्बल/मोटा/बीमार शरीर, गलत जीवन शैली का परिणाम।

५) आपके कोर्ट केस, आप के अहंकार का परिणाम।

६) आपके फालतू विवाद, ज्यादा वब व्यर्थ बोलने का परिणाम।

उपरोक्त कारणों के अलावा सैकड़ों कारण हैं और बेवजह दोषारोपण दूसरों पर करते रहते हैं। अगर हम इन कष्टों के कारणों पर बारिकी से विचार करें तो पाएंगे की कहीं न कहीं हमारी मूर्खताएं, अशिक्षा, अंधविश्वास, जाति-प्रथा ही इनके पीछे हैं।

परिश्रम का महत्व

– गायत्री नालीदे (बी.एसस्सी. भाग-३)

नया जोश नई सरकार। इन नई भारतीय सरकार ने हिन्दुस्तान को एक नारा दिया 'श्रमेव जयते' नामक एक नई योजना का शुभारंभ किया है। इस योजना के बारे में जानकर बहोत ही उत्साह मन में भर गया। सच में हमारा सवा सौ करोड़ आबादीवाला भारत देश फिर भी हम आज भी विकसिनशिल देश के ही कगार में बैठे हैं।

आज चिन ने अपने आबादी के साथ-साथ अपने संपूर्ण मानव शक्ति का विकास के आधार पर आर्थिक तथा संपूर्ण विश्वभर में व्यापार-उद्योग का जाल फैला दिया है। तथा अपना विकास करने की होड सी लगा रखी है। कितना फर्क है, हमारे दोनों देशों में। इसी मन की संभ्रम, न्युनगंड में एक मराठी कवि कहते हैं।

कायदा पाळा गतीचा,
काळ मागे लागला
थांबला तो संपला !

इस तरह से कवी सोते हुए नौजवानों की

प्रेरणा, स्फूर्ती देने के लिए उन्हें काल के साथ-साथ परिश्रम करने को कहते हैं। क्यों की इस दुनिया में बिना परिश्रम के कुछ नहीं मिलता।

हम बचपन से लेकी मृत्यु तक सब बामें यह “परिश्रम” से ही सिखने हैं। इस दुनिया मे हमे सब कुछ युही नहीं मिलता समुद्र से मोती निकालने के लिए हमे

कितने बार समुद्र में डुबकिया लगाना पडती हैं। तभी यह केवल परिश्रम के वजह सें। कितने वैज्ञानिको ने ‘परिश्रम’ कर वजह से ही आज हमे नए-आधुनिक अविष्कारों का लाभ मिल रहा हैं। हजारो किलो मिट्टी को खंगालने बाद ही ‘क्युरी’ वैज्ञानिको ने रेडियम का अविष्कार किया था।

“आरभ्यते न खलु विघ्नभयै न नीचैः।

प्रारभ्य विघ्नविहता विरमन्ति माध्याः।

विघ्नैः पुनः पुनरपि प्रतिहन्यमानाः।

प्रारभ्य चौत्तमजना न परित्यजन्ति ॥”

इस संस्कृत श्लोक का अर्थ है, ‘हमने

कौनसा भी काम किया तो उसमें हमें कठिनाई का सामना करना पड़ता है। दुर्बल कमजोर निश्चयी लोग कार्य में कठिनाई विघ्ने आणा इस डर से वह कार्य की शुरुवात करने से पहले ही छोड़ देते हैं।

वही मध्यमवृत्ती के लोग शुरुवात तो करते हैं, मगर वह कार्य बीच में ही छोड़ देते हैं। वही अच्छे लोग कुछ भी काम अपने हाथ में लिया तो उसे पूरा कर ही वह छोड़ते नहीं। चाहे उन्हें 'परिश्रम' में कितनी भी न कठिनाईयों का सामना करना क्यों न पड़े। इसलिए हमें जीवन में सदा परिश्रम करते रहना चाहिए। 'क्यों की जो पानी रुक जाता है, वह गटर कहलाता है। इसलिये हमें निरंतर कार्य (परिश्रम) करते रहना चाहिए।

अपना 'स्वराज्य' स्थापित करते हुए क्या ? शिवाजी महाराज को कठिनाईयों का सामना करना पड़ा या नहीं ? उन्होंने तो जान की पर्वाह न करते हुए अपने 'स्वराज्य' का ही जीवन भर कार्य किया। क्या करते हुए अपने 'स्वराज्य' का ही जीवन भर कार्य किया। क्या उन्होंने यह कार्य बीच में छोड़ तो नहीं दिया ना। अंतः मे उन्हें अपने परिश्रम का फल मिला।

परिक्षा में अच्छे अंक हासिल करना हो या अच्छी पेशेवर नौकरी पाने के लिए हमें बचपन से ही परिश्रम करना पड़ता है।

गांधीजी हमेशा 'परिश्रम' के बारे में लोगों को प्रोत्साहित किया करते थे। इसी वजह से

गांधीजी ने हमारे युवाओं के लिए 'वधा शिक्षण' या 'मुल्लोद्योगी' शिक्षण की महत्वपूर्ण संकल्पनाएं हमें दी। इसी वजह से हमें आज हमारे शिक्षा के साथ-साथ 'परिश्रम' करने के लिए अपने पैरो पे खड़े रहने के लिए कौशल्य शिक्षा दी जा रही है।

गांधीजी ने तो परिश्रम को ही जीवन माना था। वह कहते थे जो लोग परिश्रम नहीं करते वह 'बिना खुशबू के फूल की तरह है।'

इसी लिए गांधीजी जब अपने आश्रम में रहा करते थे तब उन्हें अच्छे कुलीन लोक आकर उन्हें मिलते थे उन्हें भेट दिया करते थे। उनके आशिर्वाद बजाय वह उसे सब से पहले उसके हाथ में झाड़ू थमा देते या उसे आश्रम का मैला साफ करवाने लगाते थे। ताकी उसमें 'परिश्रम' करने की ताकद आ जाए। उसके मन में कोई निरस्कार भाव न रह जाए। इसी लिए मैं गांधीजी को 'परिश्रम का पुजारी' मानता हूँ।

आज इस गतिमान विश्व में परिश्रम के बगैर कुछ भी नहीं मिलता है। जो व्यक्ति अपने जीवन में 'परिश्रम' करता है उसे कोई भी शक्ती बाध्य नहीं करती इसी लिए एक कवि कहता है।

“तरकियों की राह में जोर उसका चल गया ।
बना के रास्ता जो भिड़ से निकल गया ॥

The Importance of Values Education

- Ku.Apurva Bhople (B.A.-III)

We want to create a more sustainable world, with stable economies and more just and inclusive societies.

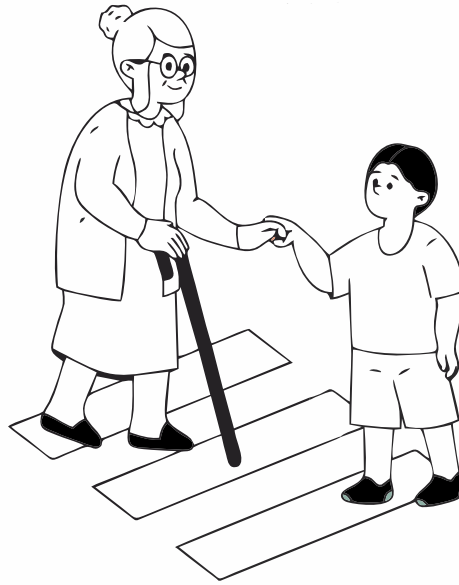
A difficult but not unattainable target if we can count on the involvement of governments, institutions, businesses, and, above all, a responsible and committed public.

An exemplary citizen is made, not born. Just as we learn mathematics and languages, we should also become specialists in those lessons that are fundamental to living in harmony and social progress such as respect, empathy, equality, solidarity and critical thinking.

Without these and other ethical principles that define us as human beings, it will be difficult for us to build a better world.

The aims of values education-

This concept is about the educational process that instils moral standards to create more civil and democratic societies. Values education therefore promotes tolerance and understanding above and beyond our political, cultural and religious differences, putting special emphasis on

the defence of human rights, the protection of ethnic minorities and the most vulnerable groups, and the conservation of the environment.

Values education is the responsibility of us all and not just of schools. The family, universities, businesses and sport, for example, are all ideal contexts to teach those ethical principles. Even

so, for a number of years now, countries like Australia and the UK have actually been contemplating including values education as part of compulsory education.

Characteristics of values education.

Both traditional education and values education are essential for personal development and they help us to define our objectives in life. But whilst the former teaches us about social, scientific and humanistic knowledge, the latter trains us to be good citizens. As opposed to traditional education, in values education there is no distinction between what happens inside and outside the classroom.

The importance of values education has

driven European schools to introduce subjects such as Education for Citizenship. By 2017 was already part of the national curriculum in all the EU countries analysed by Eurydice, either as a cross-curricular or separate subject, or as part of other programs. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) also undertakes a global assessment as part of the Sustainable Development Goals of the level of implementation of Global Citizenship Education (GCED) in national education policies, training plans and programmed, teacher training and student assessment.

Principal educational values - Values education covers various topics related to citizenship and ethics, including:

Empathy- By putting ourselves in other people's shoes both cognitively and emotionally, we improve our ability to resolve conflicts and understand others' opinions.

Equal opportunities- The principle that we are all equal is one of the pillars of democracy, and moreover it fosters social inclusion and community life.

Respect for the environment- Values education makes us aware of the consequences of our actions on the planet and instils in us a respect for nature.

Care for health - We need to minimize health risks by encouraging the right attitudes and tackling health education from a dynamic, personal and collective point of view.

Critical thinking - This way of thinking makes us more analytical and observant, teaches us to recognize quality information and helps us to solve problems.

Values education methodologies - There are currently two distinct theories about the nature of values.

Traditional teaching covers objective and universal ethical standards that may be acquired through learning and ongoing practice.

But a more innovative approach maintains that morals are relative and depend on the individual, so it is very difficult to teach at the pedagogical level.

The most common strategies in values education include the following:

- The rejection of discrimination, enlivening debate on moral matters and promoting collaborative leadership.
- Denouncing harmful attitudes for society as a whole without stigmatizing individuals.
- Stressing the idea that we can all change and that we deserve a second chance.

The Importance of English Communication Skills

Sachin Namdev Patole (B.Sc.-III)

In today's globalized and competitive world, English communication skills have become an essential tool for students to succeed academically, professionally, and socially. As the most widely spoken language in the world, English serves as a common bridge among people from diverse linguistic backgrounds. For students, acquiring strong communication skills in English is no longer just an academic requirement. It is a vital life skill.

Why English Communication Skills Matter

English is the medium of instruction in many educational institutions around the world. Students with good command over English are better able to comprehend lessons, express their ideas in assignments and exams, and participate confidently in classroom discussions and debates. Proficiency in English also enables access to a vast repository of academic resources, research papers, and learning materials.

In the professional world, effective communication is a key determinant of career growth. Many multinational companies and

organizations use English as their official language. Interviews, resumes, presentations, and business correspondence require clear and confident use of English. Students who develop strong communication skills early on are better prepared for the demands of the job market. English opens doors to global education and employment opportunities. Whether it is pursuing higher education abroad, applying for scholarships, or participating in international conferences, English proficiency gives students a competitive edge. It allows them to connect with people worldwide and participate in global conversations. Students who communicate effectively in English often exhibit greater self-confidence. This skill enhances their ability to make friends, network, and express their thoughts and emotions clearly. Good communication also

fosters teamwork, leadership, and empathy—qualities essential for personal development.

Key Components of English Communication

Listening Skill, Speaking Skill, Reading Skill and Writing Skill-

Effective communication begins with good listening. Students should practice active listening to understand accents, tones, and context. Watching English movies, listening to podcasts, and attending lectures can help improve this skill.

Speaking fluently and confidently is crucial. Engaging in conversations, participating in public speaking events, and practicing with peers can help students improve their fluency, pronunciation, and clarity. Regular reading of newspapers, novels, academic texts, and online articles expands vocabulary and improves comprehension. It also enhances the ability to analyze and interpret information effectively. Clear writing is essential for academic and professional communication. Students should practice writing essays, reports, emails, and notes. Grammar, punctuation, and structure play an important role in effective writing.

TO YOUNG

- Sahil Vinod Jadhao
(B.Sc.-III)

Dream is not that painting in sleep,
Dream is that takes use and
busy in every moments.
Beautiful face behind not
enough thinking
And ugly face to back not
knowledge less mind
Such as underneath of the
lantern is darkness.
Who is discriminate to solace
of mad mind
Never anybody is not great to his birth.
But only he is great by his deed.
A smart man learns from
others mistake.
A good plan for tomorrow is
Better than perfect plan for today,
Always aware of the dynamism occupy
Over consciousness.
When power to consciousness
Would arise the thing
It's called... "young".

Robert Frost : An American poet

- Poonam Bharad (B.Sc.-III)

He is an American poet who was much admired for his depictions of the rural life of new England, his command of American speech, and his realistic verse portraying ordinary people in everyday situations. Frost's father, William Prescott Frost, Jr., was a journalist with ambitions of establishing a career in California. Her husband's untimely death in 1885 prompted Isabelle Moodie Frost to take her two children, Robert and Jeanie, where they were taken in by the children's paternal grandparents. While their mother taught at a variety of schools in New Hampshire and Massachusetts, Robert and Jeanie grew up in Lawrence, and Robert graduated from high school 1892. A top student in his class, he shared honors with Elinor White, with whom he had already fallen in love.

achieved professional publication in 1894 when The Independent, a weekly literary journal, printed his poem "My Butterfly: An Elegy." Impatient with academic routine, Frost left Dartmouth after less than a year. He and Elinor married in 1895 but found life difficult, and the young poet supported them by teaching school and farming, neither with notable success. During the next dozen years, six children were born, two of whom died early, leaving a family of one son and three daughters. Frost resumed his college education at Harvard University in 1897 but left after two years' study there.

From 1900 to 1909 the family raised poultry on a farm near Derry, New Hampshire, and for a time Frost also taught at the Pinkerton Academy in Derry. Frost became an enthusiastic botanist and acquired his poetic persona of a New England rural sage during the years he and his family spent at Derry. All this while he was writing poems, but publishing outlets showed little interest in them.

Robert and Elinor shared a deep interest in poetry, but their continued education sent Robert to Dartmouth College and Elinor to St. Lawrence University. Meanwhile, Robert continued to labor on the poetic career he had begun in a small way during high school; he first

PROMISSE

- Sakshi Salok
(B.Sc.-III)

When you are sad...
I will dry your tears.
When you're scared...
I will comfort your fear.
When you are worried...
I will give you hope.
When you're confused...
I will help you cope.
And when you are lost...
and can't see the
Light, I shall become shining ever
So bright. This is my oath...
I pledge till the end.
Why you may ask?
Because your my 'friend'.
Send this to everyone
you consider a friend !

MOTHER

- Payal Kaduba More (B.Sc.-III)

Every mother morning
I see a beautiful face
By god's grace
A face which makes my day,
Happy and great.
A face which is with me even
During night and day.
A face which given me love
Care and affection.
And kames me strong with
Perfection.
A face which is next to god for me.
I will spend rest of my life for it.
A face which lives in my
'heart and 'mind'.
Which is very generous and kind.
A face which is and inspiring
For all my ambitions.
So I think this face is very special for me.
And I am very lucky,
This face is my lovely 'mother's face.

INTERVIEW SKILL

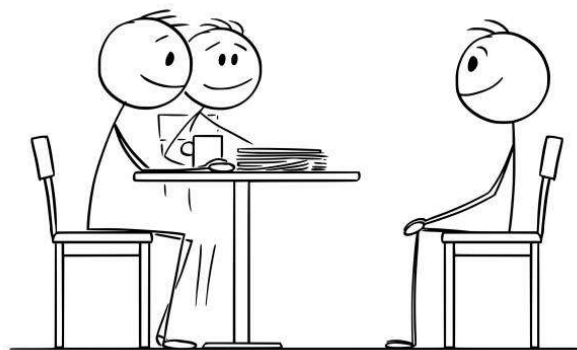
- Pallavi Jivan Kharat (B.Sc.-III)

The world interview is derived from interview meaning 'sight between' it a meeting between two persons with a specific purpose. It may be defined as any purposeful inter personal communication between two individuals or parties. In terms of structure and format interviewing is therefore a more formal form of dyadic communication. However, an interview situation may consist of come interviewee and several interviews and vice versa. Here we shall discuss dyadic interviews but many of the points will be applicable to all interview situations.

An interview demands direct and dynamic interaction. By its very nature the process involves an assessments of one participant by another sometimes one of the participate represents an organization of a group whereas the other participants in his individual capacity one of the purposes of an interview is to elicit information which is not otherwise available from the written records or other souses.

Following one a few questions which accuse in general interview.

- 1) Give a brief resume of your educational career.
- 2) Could you name some of the books you have lead.
- 3) Which work did you do as a member of college newsletter?

- 4) Apart from physical exercise, dose this game impart any other games?
- 5) Do you play any other games?
- 6) Describe the specific work you did?
- 7) Which way will you experience help?
- 8) What is your opinion Government Policy?
- 9) What do you understand by team spirit?
- 10) Do you think you possess qualities?

An employer seeks while considering a person for a job.

- i) State of health ii) Attainments
- iii) Intelligence iv) Attitude
- v) Interests vi) Disposition
- vii) Circumstance of previous job.

One should develop following personality traits for the sake of interview.

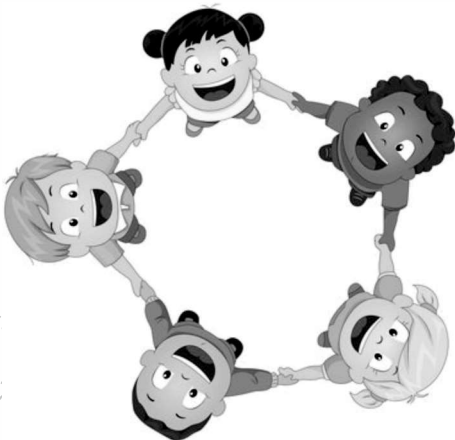
- viii) Personal appear once
- ix) Posture x) Gestures
- xi) Eye contact xii) Space distancing

A CIRCLE OF FRIEND

- Payal Arun Lodhe
(B.Sc.-III)

I can talk with a Friend
And walk with a Friend
And share my umbrella in the rain
Can play with a Friend
And stay with a Friend
And learn with a Friend
And explain
I can eat with a Friend
And compete with a Friend
I can ride with a Friend
And take pride with a friend
A Friend can mean so much to me !
I have box of crayon,
And --- ops--- it broke in two !
My friend said she was sorry,
But I said, "I don't care,
Cause now we both can colour
With one crayon-we can share !"

Nature

- Rajnandini Ravindra Zalte
(B.Sc.-III)

Our god is nature,
We are only Creatures
How much nature has gifted,
But all beautiful things
man has polluted.
Reaction of this is Global Warming,
Ration of Co2 is increasing
If we trouble also trouble.
T-Sunami, earthquake may be result
To prevent all these is too difficult.
So stop playing with Nature in future,
Because we are the part of Nature.

Success

- Sanghpal Balu Gawai
(B.Sc.-III)

If you have open eye and quick ear,
You can learn everything my dear.
If you have hardworking capacity,
Then archiving success is possibility.
If you have confident mind,
Then success you man bind.
So show your adventure,
That everything you can capture.

CHEMISTRY & OUR LIFE

- Sahil Shanawaz Shaikh (B.Sc.-III)

One of the big fact that is all the living organisms on the earth are full of chemicals i.e. their origin, their life etc. is full of chemistry and chemical reaction.

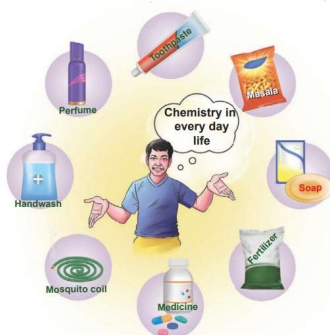
So the present article looks for the chemistry which is related to our life. When we wake up in the morning, we use toothpaste that is nothing but a chemical, from this beginning till at night we use a mosquito repellent is also a chemical. Thus, our life is full of chemicals. There are some interesting facts that can be remembered throughout the lifetime in our life, some facts are :

1) Drinking Water:

The drinking water is stored in the utensils made of Silver, Copper, Glass Steel, and Plastic etc. Out of these, Silver and Copper container should be regularly used, as these are beneficial for health purpose i.e. silver and copper ions are mixed with drinking water and these increases resistivity of body against various diseases and Plastic are dangerous to human health as the small particles can enter the body through the plastic container and hence plastic glass should not be used.

2) Cooking Utensils:

Now- a- days different types of non-

stick cookware are available in markets. These are generally made up of Polymer **Teflon** (Poly tetra fuloro ethylene). But when these get cracked/scratched during washing or cooking etc. These are not suitable for cooking purposes as the Teflon particles enters the

body with the cooked food material that is injurious to health.

For this purpose Iron utensils must be used, when the food material is cooked in iron utensils our body gets iron content, which may help to prevent diseases like **Anemia**. Furthermore, Aluminum utensils should be avoided as these decreases the amount of Zinc in the body, which may leads to disease like Alzheimer.

3) Soaps, Detergents:

The soaps and detergents that we use should be of good quality. Woolen clothes should not be bleached or washed with ordinary detergent, as these get shrinked due to excess of soda present in the detergent. For cleaning the body generally, less alkaline soaps should be used, as more alkaline soaps increases the roughness and causes rashes on the skin.

So there must be proper Counseling knowledge about the Chemistry and chemicals in our life.

VEDIC MATHEMATICS

- Sahil Gajanan Gawai (B.Sc.-III)

Vedic Mathematics was not known to the world but with an increase of interest in ancient Sanskrit text, the ancient Vedic Mathematics was rediscovered by Swami Bharati Krisna Tirthaji (the former Shankaracharya of Puri, India) in 1911. Swami Bharati Krisna Tirthaji was a great scholar of Sanskrit, Mathematics, History and Philosophy. His deep study and careful research had deciphered the great mathematical formulas known as Sutras that were completely ignored as no one could relate these to mathematics. Vedic Mathematics (1965) that is a pioneer work of Bharati Krishna Tirthaji, has techniques of Vedic mathematics. It is considered as a first work towards Vedic Mathematics.

In late 1960s a copy of his book reached London and from there Vedic Mathematics was reborn. It was taken up as a new alternative system of mathematics. British mathematicians got interested in Vedic mathematics. Many lectures on this were delivered which later on were collected in the book –

Introductory Lectures on Vedic Mathematics. After the visit of Andrew Nicholas to India between 1981 and 1987, interest in Vedic maths started to develop in India. Vedic mathematics has given a new approach to mathematics. To do calculations quickly, the Indian Institute of Technology IIT students are said to use Vedic Mathematics. St James' School, London and many other schools have started teaching Vedic maths to their students. In India also it is taught in many schools. Students of economics and MBA find it very useful. A Delhi-based forum known as International Research Foundation for Vedic Mathematics and Indian Heritage have been giving lectures on Vedic Mathematics since 1999 in most of the schools in Delhi. Students of Vedic Mathematics can not only do simple calculations of subtraction, addition, multiplication but also very complex calculations such as algebra, geometry, calculus and trigonometry. Your mind is at work with this mathematics so mental

sharpness is associated with it.

Mathematics is one such division that involves thinking and mind is used at its best. In India most of the students studying the conventional mathematics can solve problems that are taught to them at school, but they are unable to solve the problems that are new and not taught to them. Reason for this is – lack of basic concept clarity. Hence, instead of conventional way such a method should be developed or accepted that provides basic clarity so that overall learning can be improved. But we need not to develop any such method because of our rich history and great mathematicians. Eminent Indian mathematicians have given the value of zero, the use of decimals, complex mathematical calculations, etc. Also there are many veteran scholars like Aryabhata who laid the foundations of algebra, Medhatithi and Madhyatithi who developed the basic framework for numerals, Baudhayan, the great geometer, etc. Along with all these, ancient mathematicians of India developed Vedic Mathematics. It has been mentioned in Hindu Vedas and used for solving mathematical problem. Most of the simple to complex problems can be solved by using 16 Sanskrit word formulae of Vedic Maths.

Vedic maths is very effective and at the same time it is easy to learn.

Father: A Great Personality

- Sakshi Raju Nikam (B.Sc.-III)

Father, the statue of responsibilities
which he's doing with full abilities,
Father, a hand for the child
& the first step for the child,
Father, a super hero for the child
as he's all done superwork for the child,
Father, have the great experiences
don't take tension of child's expenses,
Father the right navigator
& he's the best educator,
Father, the head of family
& the great consultant for family,
Father the surplus of power
& he's giving blessings as shower.

IMPORTANCE OF ENGLISH LANGUAGE

- Saurabh Waman Sadar (B.Sc.-III)

Every person in the world who knows something about English. Even if someone does not have enough knowledge about English, he tries his best to speak or write it because English is one of the most used language in the world. People who don't know about English are treated bad ways. Therefore, everybody has to learn English language

1) English is the language of the world : English is not remain only for England but it is widespread in the world. In all countries English language is used by the people for their communication. People communication which each other for personal or business or diplomatic in English language.

2) English is the window of the world : English language is one resource of knowledge. Everybody can knowledge through the English language. Medium of instructions of schools and colleges is in English. All important books reference books are written in English therefore English is essential for everybody.

All social media use English like WhatsApp, facebook, twitter etc. we can get information via. Internet only because of English. Higher education has become

accessible to most people and most of the resource of learning are in English.

3) English is a language of Trade and Business : All the national and informational trade performed in English language. Because it is impossible to know every language. Therefore English is easy to access as international language of trade. Share market, Sensex all these information are available in English.

- If anybody know English he can travel abroad easily.
- Those who are fluent in English language speaking can easily in foreign countries.

Opportunity to get job – those who have proficiency in English can get good job at call center, BPO's, IBPO's, job as a receptionist, English teacher, multimedia,

These shows importance of English language in the modern world. If you have English knowledge you can earn many by using it. Because English is the language of global communication. Due to this language all national boundaries have been melted.

MY DREAM OF LIFE

A life we used to dream
about the life full of adventure.

Trying new stuff every day,
no worries about future...

That time happiness
lied within the playground...

Riding bi-cycles, blowing gums,
making too much sound.

Yelling at those people, passing by
Whoever gets offended,
who cared aye...

Drinking only meant,
having sherbet or lime.

Thing that matter was,
having a great time...

A time we used to think about,
the time full of moment

Moments including good
times with friends and parents

When Meaning of fun used to be,
trips and ferries

Meantime, the life originated
from those memories...

Home baked cookies and
high time gaming parties...

That tied with results,
scolding's and long sung...
Wounds or fever appeared
only cause of exam sings.

Thing that matter was,
having great times...

A company we needed to find out,
that company full of friends.

- Sagar Shivaji Kharat (B.Sc.-III)

Buddies we shared our secrets
with, could count on, no band...

Things were ringing doorbells of
hour in the streets,

Ran like usain Bolt, feeling
of winning Gold in meets...

Passing comments to the
people whom we didn't like...

Treats were regular like there's
Nothing such as price hike...

Bunking, covertly passing
through the college gates, no crime...

Thing that matter was, having great time...

A love we used to imaging
and talk about that word meant

a lot, when someone spelled it out...

Heart breaks and fights were
very common those days...

School or college, all places
were in its gaze...

The time, we tried understanding
the meaning of this world...

Those days were the best,
not also but a truth unheard...

Some of us were the hero,
unsung of our own time...

Present is the best time,
not going to come back...

So have fun, be amazing
the way you're you try...

As i m living my dream
of having a good life...

Habits of Happy People

- Sakshi Ganesh Kharat

(B.Sc.-III)

1. Don't show off
2. Talk less
3. Learn daily
4. Help less fortunate
5. Laugh more
6. Ignore Nonsense
7. No Entitlement.

Love

Don't be a beggar of love,
be a donor of love
Beautiful people are not always
good, but good people are
always beautiful

Daughter

- Saniya Jabiulla Khan (B.Sc.-III)

Dare all your dreams
Always believe in yourself
Uncover hidden talents
Go on adventures
Have fun and be happy
Treasure tiny miracles
Embrace life
Reach for the stars.

To my Daughter Joy of my Heart

- Parvin Ibrahim Shah Almas (B.Sc.-III)

There are so many things
I want for you...
So many wishes for you
Are in my heart on your birthday
I wish you the pride that comes
With knowing where you're from
And the peace the comes.
With knowing who you are.
I wish you the strength
To face challenges with confidence.
And the wisdom
To choose your battles carefully.
I wish you the strength
To face challenges with confidence.
And the wisdom
To chose your battles carefully
I wish you the satisfaction
Of seeing your goals achieved
and the true contentment
that is born of simple things
and my greatest wish is that
you will always remember
how much you are loved.
Because you are a beautiful.
Unique person...
One I am so proud
to have for a daughter.

NOTHING IS LOST

- Rahul Anil Deshmukh (B.Sc.-III)

Nothing is lost,
Nothings is so small
that it does not return.
Imagine
that as a child on a day like this
you held a newly minted
coin and had
The choice of spending it
in any way
You wished.
Today the coin comes
back to you...

THE CHOICE

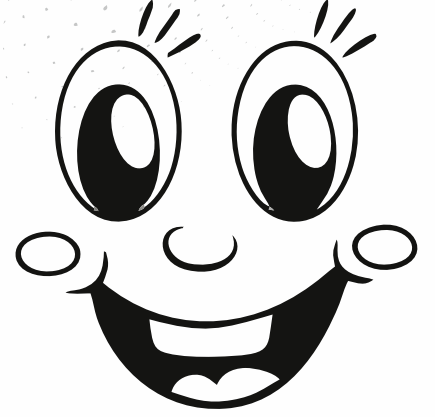
- Sakshi Shivdas Kharat (B.Sc.-III)

The intellect of man is forced to
choose perfection of the life,
or of the work, and if it
take the second must refuse,
A heavenly mansion,
ragging in the dark.
When all that stories finished,
what's the news
In luck or out the toil has
left it mark:
That old perplexity an empty
purse, or the day's vanity
the nights remorse.

SMILE

- Sakshi Kailas Panchal (B.Sc.-III)

An act of kindness
as we all know,
A miracle that flickers
like a rainbow
to light up your day
it will cheer you on your way.

Never fell ever
you're worthless,
not every road
you take is gonna be ruthless,
"SMILE" to deal
with your insecurity
as the world needs
your Love,
Warmth & Prosperity

And remember in the
midst of everything
to have the ability,
not to use your 'SMILE'
as a weapon against
someone's inferiority.

संस्कृत विभाग

कुत्रचित् अरण्य प्रदेशे एकः सरोवरः आसीत्।
तत्र बहवः जलचराः आसन्।
कञ्चन बकः अपि तत्र बहुकालतः वसति स्म।
कालान्तरे सः बकः वृद्धः अभवत्।
वार्धक्यकारणात् सः मत्स्यान् ग्रहीतुम् अपि
असमर्थः अभवत्। 'इदानीं कथम् आहारः
सम्पादनीयः ?
'इति चिन्तयन् सः एकम् उपायम् अन्विष्टवान्।
सरोवरस्य तीरे स्थित्वा अश्रूणि मुञ्चन् सः रोदनम्
आरब्धवान्। तदा कश्चन कर्कटकः
तस्य समीपम् आगत्य पृष्ठवान्
'माम ! किमर्थं भवान् रोदनं करोति ? 'इति।
तदा बकः उक्तवान् :- अद्य दैवज्ञमुखात् अहम्
एकां दुर्वातां श्रुतवान् - 'इतः परं
द्वादशवर्षपर्यन्तम् अत्र अनावृष्टिः भविष्यति 'इति।
अस्माकं सरोवरे किञ्चिदेव जलम् अस्ति।
शीघ्रमेव तदपि शुष्कं भविष्यति।
तदा मम बान्धवाः भवन्तः सर्वे अपि मृताः
भविष्यन्ति किल इति मम अतीव दुःखम् इति।
तत् श्रुत्वा कर्कटकः तां वार्ताम् अन्यजलचरान्

वञ्चकः बकः

- अमोल गवई (बी.कॉम- १)

निवेदितवान्। ते सर्वे अपि भीताः सन्तः बकस्य
समीपम् आगतवन्तः।
उपकत्रीरिणा संधिर्न मित्रेणापकारिणा।
उपकारापकारौ हि लक्ष्यं लक्षणमेतयोः।
माम ! अस्माकं प्राणरक्षणार्थं कोऽपि उपायः
अस्ति किम् ? 'इति।
तदा बकः उक्तवान् - इतः किञ्चिद्दूरे अन्यः
कश्चन सरोवरः अस्ति।
तत्र प्रभूतं जलम् अस्ति। तत् कदापि शुष्कं न
भविष्यति। यदि भवन्तः मम पृष्ठम् आरोहन्ति तर्हि
अहं भवतः सर्वान् तत्र नयामि इति।
तदा ते जलचराः महता उत्साहेन
तं परितः स्थितवन्तः। बकः तान् पृष्ठे आरोप्य ततः
प्रस्थितवान्। किञ्चिद्दूरे एका शिला आसीत्। तत्र
तान् स्थापयित्वा सः सन्तोषेण खादितवान्।
एवमेव सः बहून् जलचरान् खादितवान्।
एकस्मिन् दिने कर्कटकः उक्तवान् :-
माम ! अद्य मां नयतु 'इति।
'अस्तु, अद्य कर्कटकस्य मांसं खादामि 'इति
चिन्तयित्वा बकः तं पृष्ठे आरोपितवान्,
वध्यशिलां प्रति गतवान् च।
कर्कटकः दूरादेव शिलायां पतितानि अस्थीनि
दृष्ट्वा बकस्य दुरालोचनां ज्ञातवान्।
अतः सः स्वदन्तद्वयेन बकस्य कण्ठं दृढं
गृहीतवान्। वेदनया रोदनं कुर्वन् सः वञ्चकः बकः
मृतः।

ग्लोबल वार्मिंग : वैश्विकतापरस्य खतराणि

- कु.श्रुती कामे (बी.कॉम. भाग-१)

ग्लोबल वार्मिंग इत्यस्य अर्थः अस्ति यत् पृथिव्याः तापमानं वर्धमानम् अस्ति । वायुमण्डले तापः वर्धमानः अस्ति । वर्धमानतापमानस्य संकटाः बहुसंख्याकाः सन्ति । सर्वाधिकं खतरा अस्ति यत् समग्रं वातावरणं तापयिष्यति । जनाः दाहं प्राप्नुयुः, बहुभिः व्याधिभिः पीडिताः भविष्यन्ति । द्वितीयं खतरा प्राकृतिकसम्पदां कृते स्यात् । हिमपर्वताः द्रविष्यन्ति । फलतः जलप्रलयः भविष्यति । नद्यः जलस्तरः वर्धते । समुद्रोदयिष्यति । पृथिव्याः व्यासः न्यूनः भविष्यति । सर्वत्र विनाशस्य विनाशस्य च साम्राज्यं भविष्यति । परमाणुभट्टीनां कारणेन, अत्यधिकशक्त्या च ये रेडियोधर्मीकरणाः मुक्ताः भवन्ति, ते ओजोनस्तरस्य छिद्राणि जनयिष्यन्ति । फलतः त्वक् तपयन्तः भयानकाः पराबैंगनीकरणाः पृथिव्यां पतित्वा जीवनस्य नाशं करिष्यन्ति । वैश्विकतापस्य खतराम् अतितर्तुं अतीव महत्त्वपूर्णम् अस्ति । एतदर्थं ऋणानां अनावश्यकप्रयोगः परिहर्तव्यः भविष्यति । हरिततायाः प्रचारः करणीयः अस्ति ।

कालिदास आणि त्यांचे महाकाव्ये

- अपूर्वा भोपळे (बी.ए. भाग - २)

कविकुलगुरु महाकवि 'कालिदास' हे संस्कृत भाषेचे सर्वश्रेष्ठ कवि आहे. ही गोष्ट पृथ्वीतलावर सर्व दिशांना पसरलेल्या त्याच्या कीर्तीने सर्वांना पटवून दिली आहे. पाश्चात्य पंडित कालिसादाला भारताचा शेक्सपीयर म्हणून गौरवितात. अशा थोर व 'महाकवि' ही पदवी सार्थ करणाऱ्या कालीदासाबद्दल आम्हाला निश्चित अशी माहिती अगदी अल्प आहे. असे म्हटले तर आश्चर्य वाटण्यासारखे आहे. या कवीचे जीवनचरित्र, गुण्यकर्तव्य व समय या तिन्ही बाबतीत अद्यापि अनिश्चितता कायम आहे. हा कवि कोठे जन्मला, त्याच्या आईवडिलांचे नाव काय, कुळ कोणते, त्याने कोणत्या राजाच्या सभेत राजकवीचे पद अलंकृत केले याबद्दल कवीने काळजीपूर्वक मौन स्विकारले आहे. कालीदासाच्या सर्व गुण्याचा परिश्रमपूर्वक अभ्यास करून देखील संशोधकांना त्याच्या आयुष्यातील एखाद्या घटनेचा नुसता अप्रत्यक्ष निर्देश देखील आढळला नाही. आत्मगोपन हा त्याचा जणू बाणा होता. अथवा नम्रतेमुळे असे घडले.

कवि कुलगुरु काललिदासाचे सर्वमान्य ग्रंथ :-

- १) ऋतूसंहार - लघुकाव्य
- २) कुमारसंभवम् - महाकाव्य
- ३) मालविकाग्निमित्रम् - नाटक
- ४) विक्रमोर्वशीयम् - नाटक
- ५) अभिज्ञानशाकुन्तलम् - नाटक
- ६) मेघदुतम् - खण्डकाव्य.

अनुशासनम्

– कु.दामीनी कोरडे (बी.ए. भाग - २)

समाजे नियमानां पालनम् अनुशासनं भवति । जीवने अनुशासनस्य विशेषं महत्त्वं भवति । प्रत्येक पदे अनुशासनम् आवश्यकं भवति । अनुशासनं विना किमपि कार्यं सफलं न भवति । छात्रेभ्यः अनुशासनं परमावश्यकम् अस्ति । अनुशासितः सर्वेभ्यः प्रियः भवति । सामाजिकव्यवस्थाहेतु अनुशासनं अत्यन्तावश्यकम् अस्ति । यस्मिन् समाजे अनुशासनं न भवति तत्र सदैव कलहः भवति । शिक्षकस्य अनुशासने छात्राः निरन्तरं उन्नतिपथे गच्छन्ति । प्रकृतिः अपि ईश्वरस्य अनुशासने तिष्ठति । यः नरः पूर्णतया अनुशासनं पालयति सः स्वजीवने सदा सफलः भवति । अतः अनुशासनस्य पालनं जीवने बहु आवश्यकं भवति ।

निर्धारितानां नियमानां पालनम् गुरुणां च आदेशानुपालनम् कथ्यते । व्यक्तेः समाजस्य च विकासाय अनुशासनस्य महती आवश्यकता भवति । अनुशासनेनैव राजमार्गे यानानि सुरक्षितानि चलन्ति, जनाश्च समाजे निर्भयाः निवसन्ति । कश्चित् जनः कस्यचित् स्वत्वं न हरति स्वयं च सुरक्षितः तिष्ठति इति अनुशासनस्यैव प्रभावः ।

सूर्यः समये उदेति अस्तं च गच्छति ।

आकाशे असंख्यानि नक्षत्राणि अनुशासने एव वृद्धाः स्वस्वमार्गे चलन्ति । जलधिश्च अनुशासने एव तिष्ठति किं बहुना सर्वं विश्वं निश्चितेन अनुशासनेनैव संचालितं भवति । यत्रकुत्रापि अनुशासनविधातः भवति तत्र महत् संकटम् आपतति ।

एतेन स्पष्टं भवति यत् अनुशासनं सहजं प्रकृतिप्रदत्तं कर्मज्ञ अस्ति । मानवः आत्मनः अहंकारकारणात् यदा अनुशासनं त्यक्त्वा उच्छृंखलम् आचरति तदा विविधानि संकटानि आमन्त्रयति । चौराः लुण्ठकाः अन्यानि च असामाजिक तत्त्वानि

अनुशासनं परित्यज्य समाजाय अभिशाप - रूपाणि भूत्वा जीवन्ति ।

अनुशासनमनुसरन्तः जनाः सर्वेषां प्रियाः भवन्ति निरन्तरम् उन्नतिं समृद्धिं च अनुभवन्ति । एतद् विपरीतम् अनुशासनहीनाः जनाः सर्वेषां घृणास्पदं भूत्वा नरकीयं जीवनं यापयन्ति । अतः अस्माभिः सदा स्वजीवनं साफल्याय अनुशासनं पालनीयम् ।

नीतिशतकम्

– कु. वैष्णवी लोखंडे (बी.ए. भाग - २)

संस्कृतसाहित्यमहार्णवात सुभाषितांचे स्वतःचे एक वैशिष्ट्यपूर्ण स्थान आहे. सागरतळाशी असलेले मौक्तिक जसे रत्नाकर या त्याच्या नावाला सार्थ करते तशी ही मुक्तक-काव्ये संस्कृतसाहित्यमहार्णवाचे एक अद्भुत अलंकार होय.

योगिराज भर्तृहरिची शतककाव्ये म्हणजे सुभाषितांचे भांडारच. नीतिशतकातून भर्तृहरिच्या नैतिक धारणांची व्याप्ती व खोली लक्षात येते. नीतिशतकाची भाषांतरे भारतातील जवळ जवळ सर्वच भाषेत झालेली आहेत. त्यावरून त्यांच्या लोकप्रियतेची जाणीव होते. नीतिशतकाचे अध्ययन जितके अधिक तितका समाजाचा नैतिस्तर उंच असतो.

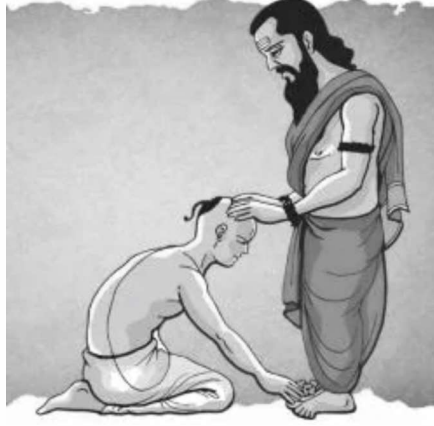
नीतिशतकातील प्रतिपाद्य विषय –

१) मूर्खपद्धती –

अज्ञानी, ज्ञानी पण मत्सरी, सत्तेने उन्मत् झालेले, ज्ञानलवदुर्विदग्ध, दुराग्रही, सभेत पांडित्याचे प्रदर्शन करणारे, अल्पज्ञानाने संतुष्ट होणारे, कूपमंडूकवृत्तीचे लोक अशा विविध लोकांचे वर्णन करून अखेर त्यांच्या समोर योगिराज हात टेकतात अन् हताशपणे उद्गारतात मूर्खस्य नात्यौषधम् ।

२) विद्यामहात्म्य –

यात विद्येचे माहात्म्य वर्णन केले आहे. शास्त्रीय अलंकारांनी प्रसाधितवाणी शास्त्रावरील प्रभुत्व, अनेक विषयांतील गहनतत्वांची उकल, नीरक्षीरविवेक, क्षमता, क्रोधवधन यांचा योग्य ठिकाणी

उपयोग, विचारांची व्यापकता, मानसिक समाधान अध्यात्मबुद्धी दृढमूल होणे, नैतिकतेचे सुख, सौंदर्य न समजणे निर्धन विद्वान ह्या गोष्टी राजसत्तेला कमीपणा आणणाऱ्या असतात म्हणूनच कवी राजाला ही म्हणतो –

येषां तान्प्रति मानुमुज्झत नृपाः कस्तै सह स्पर्धते ॥

३) मानशौर्यपद्धती –

स्वाभिमानी माणसाचे वर्णन यात केले आहे. स्वाभिमान जसा उसणे आणता येत नाही तस तो वयावरही अवलंबून नसतो. लोकांच्या मस्तकी विराजमान होणे किंवा वनात राहणे या दोनच गोष्टी तो जाणतो.

४) अर्थपद्धती –

सांसारिक जीवनात संपत्तीचे महत्त्व सुद्धा भर्तृहरिला प्रकर्षाने जाणवले अर्थोऽस्तुनः केवलम् असा मार्मिक उपदेशही गुणांना अर्थ प्राप्त होण्यासाठी केला आहे. दान व विनियोग या संपत्तीच्या दोन श्रेष्ठ अवस्था आहेत. संपत्ती महत्त्वाची असली तरी अर्थार्जनास व्यावहारिक मूल्य आहे. विद्येप्रमाणे सर्वतोपरिमूल्य नाही. दैववादाचाही उल्लेख कवीने केला आहे.

५) दुर्जनपद्धती –

दुष्टपणा हा प्रकृतिसिद्ध असतो. त्यामुळेच आकरुणत्व, असहिष्णुता, परधनाचे अपहरण, सद्गुणांची निंदा, लोभ, पिशुनता, चुगलखोरी अशा अनेक अवगुणांची निर्मिती होते व सज्जनांचे ते वैरी

(अकारण बनतात.)

६) सुजनपद्धती वा परोपकार पद्धती -

सज्जनांचे मनोहारी आल्हाददायक असे वर्णन योगिराजांनी यात केले आहे. गुण सहवासाने वाढतात पण दृष्टांची मैत्री मात्र छायेव मैत्री खलुसज्जनानाम् असे म्हणूळ जणू खल-सज्जनांच्या मैत्रीचे गमकच सांगितले.

नीती म्हणजे काय ?

भारतीय तत्त्वज्ञान अतिप्राचीन म्हणून प्रसिद्ध आहे. तद्वतच नीतिशास्त्रही तेवढेच प्राचीन व जगप्रसिद्ध आहे. नीती म्हणजे सदाचार पण संस्कृतमध्ये तो राजनीति म्हणून अधिक प्रसिद्ध आहे. परंतु नीतिशतकात मात्र तो नीती याच अर्थाने अभिप्रेत आहे. क्वचित् राजधर्माचा उल्लेख नीती अशा अर्थाने केला असला तरी बहुतांशी सदाचार सामान्य धर्म याच अर्थाने त्याचा प्रयोग करण्यात आला आहे.

प्रत्येक मनुष्य नैतिककर्तव्यांनी बांधला गेलेला आहे. समाजात त्याचे कसे वर्तन करावे, खरे सुख व खरे कल्याण त्याला कसे प्राप्त होईल. सज्जनता, दृष्टपणा, परोपकार, स्वार्थ, स्वकल्याण, मूर्खता अशा सर्व नैतिक-मूल्यांचे विवेचन भर्तृहरींनी केले आहे. मनुष्याच्या स्वभावधर्मावर तर त्यांनी नेमके मर्मस्थानी बोट ठेवले आहे.

जगात अनादीकालापासून प्रवृत्तिवाद व निवृत्तिवाद असे दोन वाद दिसतात. नीती व वैराग्य ह्या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. तरीही वैराग्यापेक्षा नीतीला अधिक महत्त्वाचे स्थान प्राप्त झाले आहे. म्हणूनच आधी प्रपंच करावा नेटका । मग घ्यावे परमार्थ विवेका । असे संतांनीही सांगितले आहे.

वैराग्य उत्पन्न व्हावे लागते. तो काहीसा

मनःप्रवृत्तीच्या स्वाभाविकते विरुद्ध वाटतो. पण प्रवृत्ती ही अधिक स्वाभाविक वाटते. तो उत्साहाने स्वीकारण्याची स्वाभाविक हौस बहुतांशी दिसते. परंतु प्रवृत्तीवादास केवळ प्राणघातनिवृत्तिः असे स्वरूप न येता अस्तित्ववाचक स्वरूप येणे आवश्यक वाटते.

जीवनाचे गहन तत्त्वज्ञान मोजक्या शब्दात व्यक्त करणे हे सुभाषितांचे वैशिष्ट्य आहे. सुभाषिते अर्धसत्ये असतात. असे काहींचे म्हणणे आहे. पण तसे नाही. अत्यंत आदर्शवादी तत्त्वज्ञान व जीवनमार्ग यातून कपीने वर्णन केलेला असतो या सुभाषितांमधील एखाद्या नीतीमार्गाचा अवलंब केला तरी जीवन सुसह्य, सुखकारक व आशादायक नक्कीच वाटेल.

संपत्सुमहतां चित्तं भवत्युत्पलकोमलम्
आपत्सु च महाशैलशिलासंघातकर्कशम्
भर्तृहरीचे हेच तत्त्वज्ञान भवभूतीनेही वर्णिले आहे -
वज्रादपि कठोराणि मृदूनि कुसुमादपि ।

भर्तृहरीचे हे एक सुभाषित खऱ्या अर्थाने ग्रहण केले तर आयुष्य यथार्थपणे जगणे स्वतःला तर शक्य होईल पण इतरांनाही ते उपकारक ठरणार हे सांगणे न लगे.

या सर्व विवेचनावरून नीती म्हणजे सामान्यधर्म, स्वतः बरोबर इतरांना शांत, समाधानी सन्माननीय जीवन जगता यावे यासाठी केलेले व इतरांना करावयास लावणारे प्रयत्न असा निष्कर्ष काढता येतो. अशा या सामान्यधर्माचे प्रतिपादन करणाऱ्या नीतिशतकम् या ग्रंथाचे महत्त्व मात्र असामान्यच आहे. भाषा, विचार, व्यवहार सूक्ष्मनिरिक्षण व परिणामकारकता या सर्व दृष्टीने नीतिशतकम् आपले वाटावे.

वसंतोत्सव

– दर्शन तायडे (बी.कॉम.भाग - ३)

संस्कृत साहित्यात वसंतोत्सवाला विशेष महत्व दिल्या जाते. माघ मासातील वसंत पंचमीपासून फाल्गुन पौर्णिमे पर्यंत हा उत्सव साजरा करतात. चैत्र व वैशाख हा वसंत ऋतुचा काल असला तरी हवा उबदार झाल्यामुळे वातावरण प्रसन्न होते. लोक आनंदी व उत्साही होतात. प्राचीन काळी वसंतऋतुच्या स्वागतासाठी सुवसंतक, वसंतोत्सव, मदनोत्सव, अशोकोत्सव इत्यादी उत्सव केले जात. सांप्रद भारतात विशेषतः राजस्थानात व वाज्र मंडलात वसंतपंचमी पासून वसंतोत्सव साजरा केला जातो. त्यानंतरचा होलीकोत्सव बहुतेक सर्वत्र होतो.

संस्कृत साहित्यात वसंतोत्सवाची वर्णने विपूल आहेत. वसंतोत्सवात वन विहार, जलक्रीडा, नृत्य संगीत, नाटक, इत्यादी मनोरंजनाचे विविध कार्यक्रम आयोजित केलेले असत. पूर्वीचे राजे सहपरिवार व सर्व ऐश्वर्यनिशी हशा उतज्जवात भाग घेत. सामान्य नागरिक स्वच्छंदाने नृत्य गायनांत सहभागी होत सर्वजण पिवळी वस्त्रे वापरत व पिवळा रंग परस्परांचे अंगावर उडवीत. स्त्रिया झुल्यावर झोके घेऊन वसंतविषयक गाणी म्हणत. अशा आनंदात उत्सवात शृंगाराला बहर येणे साहजिकच असे. सर्व वातावरण कामेद्वीपक असल्यामुळे स्त्रीपुरुषाच्या प्रणयाला व क्रीडांना कसलेही बंधन राहत नसे.

राजस्थानमधील राजपुतांमध्ये हा उत्सव विशेष उत्साहाने साजरा केला जात असे आणि काही प्रमाणात

अजूनही केला जातो. गरीब-श्रीमंत, राव, रंक, सरदार, सैनिक सर्वजण भेदभाव विसरून या उत्सवात भाग घेत. विविध प्रकारची रंगीबेरंगी वस्त्रे परिधान करून स्त्री-पुरुष स्वैर संचार करीत आणि आनंद, मौज, विलास यात गुंग होऊन जात. निरनिराळ्या थरातले लोक ढोल व खंजिन्या वाजवीत आणि कामदेवाची बहारदार गाणी म्हणत. राजमार्गावरून भ्रमण करीत. ती गाणी ग्रामीण असली तरी त्यात सुंदर सृष्टीवर्णने असतात. भावनाही हृदयस्पर्शी असतात.

माघ शुद्ध सप्तमीला रथसप्तमी म्हणतात. राजस्थानात तिला भानुसप्तमी म्हणतात व त्या दिवशी सूर्याची पूजा करून रथाची मिरवणूक काढतात. या उत्साहात पुर्वी गौरीला प्रसन्न करण्यासाठी डुकराची शिकार करतात.

फाल्गुन मासातल्या नाचरंगाचा कळस होतो. या उत्सवात जी गाणी गायली जातात. त्यानाही फाग म्हणतात. या उत्सवात गाणे, बजावणे व रंगगुलाल सुद्धा उधळतात. या आनंद उत्साह, शृंगार, विला, यांचे मुक्त दर्शन होते त्यात राधाकृष्ण, शिवगौरी, रामसिता, यांच्या रंगलीलाचे रसभरीत वर्णनही असते. होळीच्या सणातील स्वैरपणा व रंगलेला त्या गीतात सहजपणे व्यक्त केलेला असतो.

फाल्गुन पौर्णिमेला वसंतोत्सव संपतो व होलीकोत्सव सुरु होतो.

آئیے مضمون لکھیں!

- Aliya Khan (B.Sc.-III)

(۱) کسی بھی زبان میں مضمون لکھنے کیلئے ضروری ہیکہ آپ زبان کے مخصوص قواعد و ضوابط، اصطلاحات اور ضرب المثل، کہاوت اور محاوروں اور تذکیر و تانیث کے اصولوں سے پوری طرح بہرہ ور ہوں اور اس کے نشیب و فراز سے اس حد تک ضرور واقف ہوں کہ دوران مضمون کسی فاش غلطی کا ارتکاب نہ کر سکیں۔ ان شرائط کی عدم موجودگی میں مضمون نویسی محض ضیاع وقت ہے جس کا کوئی حاصل نہیں۔ اس لیے اگر آپ ایک کامیاب ادیب بننا چاہتے ہیں تو پہلی فرصت میں زبان میں مہارت کا ملہ حاصل کیجئے۔

(۲) زبان میں مہارت کے بعد آپ کیلئے ضروری ہیکہ سب سے پہلے اپنے دل و دماغ کو مضمون نگاری کیلئے تیار کریں، اس کی آسان صورت یہ ہیکہ اولاً ایسے موضوع پر قلم اٹھائیں جس سے آپ کو فطری دلچسپی ہے یا کسے ایسے واقعہ کو قلمبند کیجئے جس نے آپ کے ذہن کو جھنجھوڑ کر رکھ دیا ہے یا پھر ایسے عنوان کا انتخاب کیجئے جو وقت کی اہم ترین ضرورت ہے اس کا فائدہ یہ ہوگا کہ آپ کی تمام صلاحیتیں یکدم آپ کا ساتھ دینے لگیں گی تو اس طرح جہاں آپ کے مضمون میں روانی تاثیر اور ایک ساحرانہ طاقت ہوگی وہیں آپ کے اندر کا سو یا ہوا ادیب پوری آن بان سے جاگ اٹھے گا۔

(۳) مضمون لکھنے سے قبل عنوان کے حدود و اربعہ پر ایک غائرانہ نگاہ ڈالیں، یہ نگاہ مشاہداتی نہیں بلکہ باریک بین ہو نیز اس وقت آپ کی بصیرت عقاب کی طرح تیز اور آپ کا تجسس شاہین کے مانند ہونا چاہئے تاکہ آپ مضمون کے تمام پہلوؤں کا احاطہ کر لیں اور کوئی جزو آپ کی گرفت سے باہر نہ رہ سکے۔

(۴) مضمون کی تدوین و ترتیب سے پہلے اس کے موضوع کے اول سے آخر تک تمام متعلقہ اشارات و عناصر کو قلمبند کر لیجئے۔

(۵) ابتداء اپنی عام فہم اور روزمرہ کی بول چال میں مضمون لکھنے، فلسفہ بگھارنے، الفاظ کی دکان سجانے اور اسلوب و نگارش سے کشتی کرنے کی قطعاً کوئی ضرورت نہیں۔

(۶) جس خیال اور اپنے جس نظریہ کو ثابت کرنے کیلئے آپ قلم کا سہارا لے رہے ہیں اس پر آپ کو خود شرح صدر ہو اور اس کی ابدیت و صداقت پر اس درجہ کا یقین ہونا چاہئے کہ ایک لمحے کیلئے بھی آپ اس موقف سے دستبردار ہونے کو تیار نہ ہوں ورنہ آپ کبھی بھی اس موضوع کا حق ادا نہیں کر سکیں گے۔

(۷) مضمون کو مدلل کرنے کیلئے ضروری ہیکہ آپ اس کے متعلق اخبار و رسائل سے جو نئی نئی معلومات حاصل ہوں انہیں اس عنوان کے تحت اپنی بیاض میں جمع کرتے رہے، تاکہ جب آپ اپنے موقف کو الفاظ کا جامہ پہنانے بیٹھیں تو آپ کے پاس متعلقہ معلومات کا ایک بھاری ذخیرہ ہو۔

(۸) اسی طرح جو محاورات و اسلوب الفاظ و فقرے، نئی نئی ترکیبیں اور ایک مفہوم ادا کرنے کیلئے مختلف تعبیرات نظر آئیں ان کچ بھی حیطہ ضبط اور قلم کے حصار میں لائیں اور موقع بموقع ان کا اپنی تحریروں میں استعمال رکھیں، یہ معمال آپ کو بہت جلد ایک کامیاب مضمون نگار بنا دے گا۔

اردو کی زخم خوردہ گردن پر آنجہانی اندرا گاندھی نے مرہم پٹی کی اور بموقع غالب صدی ۱۹۶۹ء کو یوپی، بہار کی دوستی بڑی زبان قرار دی۔ اس کے بعد اردو کی کچھ ترویج و اشاعت ہوئی، اکادمیوں کا قیام عمل میں آیا، اور پھر اس کے ساتھ سوتیلا و نارواں سلوک کیا جانے لگا۔ اردو ہے کہ غلط سیاست کے غضبناک کھیل سے کراہتی نظر آرہی ہے۔

مزید یہ ستم ظریفیاں کہ اس زبان کو سیاست اور لسانی تعصباتی عناصر نے مذہبی حصار میں قید کر دیا، اس پر مسلمانیت کا لیبل چسپاں کر دیا کہ یہ تو محض شیدائے حرم کی زبان ہے۔ سوال یہ ہیکہ کن وجوہات کی بنیاد پر مسلمانوں کی زبان اردو ٹھہری؟ قرآن و حدیث کی زبان اردو نہیں کہ یہ کہا جائے کہ اردو مسلمانوں کی مذہبی زبان ہے، اردو فقط اس خطہ کی زبان ہوئی جہاں کی اکثریت آبادی مسلمانوں کی ہے، تو چند لحاظ کیلئے یہ مان بھی لیا جاتا کہ یہ زبان صرف مسلمانوں کی ہے، مگر کوئی ایسی بات نہیں یہ تو زبان زد عام و خاص ہے، بلا تفریق مذہب و ملت اس کے بیشمار شیدائی ہیں۔ برادرانِ وطن کی کثیر تعداد نے بھی اردو سے والہانہ عقیدت و محبت کا مظاہرہ کیا، پنڈت دیا شنکر نسیم، برج نارائن چکبست، رگھوپتی سہائے، فراق گورکھپوری وغیرہ آسمان اردو کے چمکتے ستارے ہیں۔ بلکہ آزادی سے پہلے اور بیسویں صدی کے اس آخر تک کے اردو کے پچاس فیصد سے زائد شعراء، ادباء وغیرہ مسلم برادرانِ وطن ہی رہے ہیں، جو یکے بعد دیگرے داعی عدم کو کوچ سازش اور محدود علم کا غماز ہے۔ اس سلسلے میں کف افسوس مل کر یہی کہا جاسکتا ہے۔

یوں یارانِ چمن ہوتے ہیں دل سے جدا جیسے پتوں سے گرا دیتی ہے شبنم کو ہوا

ادب زندگی ہے۔

- Arshad Khan Zoravar Khan (B.A.-III)

ادب کیا ہے؟ ادب کے لغوی معنی تہذیب کے ہیں۔ انسان کا رہن سہن، بات چیت کا انداز، پہننے اوڑھنے کا طریقہ تہذیب ہے اور یہ تہذیب ادب سکھاتا ہے۔ اگر یہ سوچا جائے کہ ادب تخلیق کیسے ہوتا ہے تو زندگی کے کینوس پر نکھرے رنگوں کو قوتِ گویائی لفظ دیتے ہیں، لفظ کھٹے میٹھے، ترش و تیز، شہد کی طرح شیریں اور بچے کی طرح شریر ہوتے ہیں۔ لفظ نہ ہوں تو ساری کائنات پر ایک جمود طاری رہے۔ زمین چپ، آسمان چپ، محبت کا سارا جہاں چپ، محبتِ حقیقی ہو یا مجازی، جذبے سچے ہوں یا کچے، ہر بات ہر جذبہ اظہار کیلئے لفظوں کا محتاج ہوتا ہے۔ یہ لفظ نثر کے پیرایے میں ہوں یا غزل کی لے میں ڈھلے ہوئے کہلائیں گے۔

اردو ہندوستان کی مشترکہ تہذیب کی زبان

- Arshad Khan Zoravar Khan (B.A.-III)

ہندوستان مختلف مذاہب کا سنگم اور کثیر لسانی ملک ہے۔ ان زبانوں میں سے ایک صاف شائستہ اور شگفتہ زبان اردو بھی ہے۔ جو اپنی جاذبیت، دلکشی، شفافیت حلاوت و چشنی اور دیگر اوصاف کی بنیاد پر انفرادیت کی حامل ہے۔ باشندگان ہند تقریباً ۱۶۵۲ زبانیں بولتے ہیں۔ ایک دروے کے مطابق ۱۴۵۵ زبانیں اور بولیاں ایسی ہیں جس کے بولنے والے افراد کی تعداد دس دس ہزار سے بھی کم ہے۔ یعنی ۱۹ زبانیں ایسی ہیں جنہیں بڑے خطوں میں بولی جانے والی زبان کا درجہ حاصل ہے۔ اور مزید ان زبانوں میں کل ۱۸ زبانیں ہی آئین کے آٹھویں جدول میں مقام پاکیں۔ یہ ایک تسلیم شدہ حقیقت ہے کہ اردو ہندوستان کی ایک ایسی زبان ہے جو کسی مخصوص خطہ، طبقہ اور صوبہ کی نہیں بلکہ وہ یہاں کی مشترکہ تہذیب کی زبان ہے، اس کی پہچان اور علامت ہے۔ ورنہ بقیہ زبانیں کسی نہ کسی حصار میں مقید ہیں۔ کوئی مذہبی تو کوئی علاقائی حصار میں، غرض کہ دیگر زبانیں کسی نہ کسی سطح پر محدود ہے۔

اردو ایک ایسی شیریں زبان ہے جس کی مٹھاس ہر ہندوستانی کے کانوں میں رس گھولتی ہے۔ یہ الگ بات ہیکہ لسانی تعصب کے مریض اس حقیقت کے منکر ہیں، یہاں تک کہ ہر وہ فلم جس پر ہندی کا لیبل چسپاں ہوتا ہے اس کے بھی دو تہائی الفاظ اور مکالمے اردو ہی کے ہوتے ہیں۔ ایک سروے کے مطابق ریڈیو، اخبار، ٹیلی ویژن وغیرہ کے بھی وہی پروگرام لوگ دیکھنا زیادہ پسند کرتے ہیں جن کا تعلق براہ راست اردو زبان و ادب سے ہو یا اس کی حلاوت و چشنی اس میں گھول دی گئی ہو اور غیر سرکاری اداروں میں خالص انگریزی تعلیم یافتہ حضرات کے مقابلے میں اردو جاننے والے امیدوار پسندیدگی کی نظر سے دیکھے جاتے ہیں۔

اس حقیقت کا بھی انکشاف ہوا ہیکہ ابتدائی درجات کے نو نہالوں میں ہندی کی طرح اردو پڑھنے کی خواہشات اور امنگیں بچلتی ہیں تاہم ان کی خواہشات کی قدر نہیں کی جاتی۔ اردو تو ایک ایسی زبان ہے جس کے سرآزادی ہند کا سہرا بندھتا ہے۔ کیونکہ زمانہ آزادی کی گہما گہمی میں اردو صحافت نے جو نقوش چھوڑے وہ فی الواقع امنٹ ہیں۔ یہی وہ زبان ہے جو اس ناگفتہ بہ حالات میں بھی ہندو مسلم اتحاد میں نمایاں رول ادا کیا اور آزادی کیلئے جانبازوں کی سردانگی ٹھیٹھوں کو گرما یا سرفروشی کی تمنا اب ہمارے دل میں ہے دیکھنا ہے زور کتنا بازوئے قاتل میں ہے

ماضی قریب و بعید سے قطع نظر آج بھی مسلسل نظر انداز کئے جانے کے باوجود یہ زبان دنیا کی ایک اہم اور بڑی زبان کی حیثیت سے جانی جاتی ہے۔ وہ اپنا فعال کردار ادا کر رہی ہے، اس کے ذریعے بیشتر افراد اقبال و عروج کی منزلیں طے کر رہے ہیں، کتنے افراد نے انڈین سول سروس کے امتحان میں اردو کو اختیاری مضمون رکھ کر کامیابی حاصل کی ہے۔ یہ تمام امور نہ صرف اردو کی یہ حقیقت و اہمیت ثابت کرتے ہیں بلکہ وہ بھی ایک روزمرہ کی صاف ستھری، نہایت شائستہ و شگفتہ اور شیریں زبان ہے اسی طرح رابطے کی بھی۔ تاہم باوجود ان سب کے لسانی تعصب اور فرقہ واریت کی کند چھری اس کی گردن پر چل رہی ہے، یوں تو اسے نظر انداز کرنے کا متواتر سلسلہ آزادی کے بعد سے جاری ہے۔

رومی اور اقبال کا مشترک نظریہ حیات: عشق

- Nazim Khan Pathan (B.Sc.-III)

مولانا رومؒ نے عشق کے جس تصور کو اپنے افکار، اپنے جذبات، اپنے عقیدے، اپنی تعلیم، اپنے مذہب، اپنے مسلک، اپنے کردار اور اپنے عمل کا محور بنایا وہ جلوہ انسانیت کا ایک ہمہ گیر اور دلپذیر تصور ہے۔

رومیؒ کی اصطلاح میں عشق کسی محبوبہ پر تماشائی کی ہوس آمیز محبت نہیں بلکہ وہ ایک ایسا لافانی جذبہ ہے جو کائنات کے حسن کو اپنی گرفت میں لیتا اور اُس خیر مطلق سے فروغ حاصل کرتا ہے جو خود خالق کائنات کا جمال ہے۔ مولانا رومؒ کی نگاہ میں عاشق صادق وہ ہے جس کا دل گرم، نگاہ پاک اور روح عمل خیر کیلئے سراپا اضطراب و۔ وہ نہ صرف اللہ پر بلکہ خود اپنے آپ پر ایمان رکھے کہ وہی اس جہان گزراں میں اُس کا نائب اور اُس کی مشیتوں کا نگران ہے۔ تسلیم و رضا اُس کا شیوہ، جان بازی و سرفروشی اُس کا شکار اور خدمتِ خلق اُس کی عبادت ہو۔ بندہ مومن اور عاشق صادق کی یہ شان ہونی چاہئے کہ وہ مقاصد خیر کیلئے ہر لحظہ جستجو میں لگا رہے، یہی شان انسانیت اور یہی اندازِ عبدیت ہے۔ اور اقبالؒ نے کہا کہ:

علم ہے ابن الکتاب، عشق ہے ام الکتاب

مطالعہ کیسے کریں؟

- Shaikh Shamim Shaikh Sandu (B.Sc.-III)

ایک انسان اپنی زندگی کو برقرار رکھنے کیلئے جس طرح غذا کا محتاج ہے اس کے بغیر وہ اس عالم مادی میں زندہ نہیں رہ سکتا، اسی طرح ادب کا کوئی بھی طالب علم مطالعے کے بغیر دنیا میں پروا نہیں کر سکتا۔ جوشہاز کی طرح اس کی بلندیوں میں اڑائیں بھرنے کا متنی ہو کیونکہ دورانِ مضمون طالب ادب کو ہمیں سے غذا ملتی ہے، اسلئے اگر آپ ایک عمدہ ادیب اور عظیم انسان بننا چاہتے ہیں تو پہلی فرصت میں مطالعے کے اوقات میں اضافہ کیجئے، اسے اپنا اوڑھنا بچھونا بنا لیجئے لیکن ہاں پہنچ کر یہ سوال اٹھ کھڑا ہوتا ہے کہ مطالعہ کس طرح اور کیسی کتابوں کا کرنا چاہئے؟

تو آئیے! آپ کی سہولت و رہنمائی کے لئے مطالعے کے اصول و طریقے پیش خدمت ہیں، پڑھئے اور استفادہ حاصل کیجئے:

☆ معیاری اور صالح ادبی ذوق پڑھنی کتابوں کا ہی مطالعہ کرنا چاہئے۔

☆ ہر باب کو جلدی جلدی اس کا مرکزی خیال سمجھنے کی خاطر پڑھئے۔

☆ مطالعے کے دوران بار بار مٹھ کر غور کیجئے کہ آپ کیا پڑھ رہے ہیں، سوچ سمجھ کر پڑھنا بہتر ہے۔ شکاری کتے کی طرح خرگوش کے پیچھے بھاگنے سے کوئی فائدہ نہیں۔

☆ مطالعے کے دوران اپنے ہاتھ میں رنگدار پنسل رکھئے، جب آپ کی نظر سے کوئی ایسا طریقہ یا نکتہ گزرے جس پر آپ عمل کر سکتے ہیں تو اس پر نشان لگا دیجئے۔ اگر نہایت اہم اور طویل ہو تو حاشیے میں کوئی نشان لگا دیجئے مثلاً (اہم یا ضروری یا کوئی علامت) کتاب پر نشان لگانا اور کیلبریں کھینچنا مطالعے کو زیادہ دلچسپ اور عادیہ کو زیادہ آسان بنا دیتا ہے۔

☆ آپ ایک ڈائری رکھئے جس میں اپنی وہ کامیابیاں درج کیجئے جو آپ نے تجربوں اور اصولوں کی مدد سے حاصل کئے ہیں، ان کے اندراج میں بہت زیادہ حقیقت پسندی سے کام لیجئے، نام، تاریخ اور نتیجہ درج کیجئے۔

☆ مطالعے کے دوران بار بار مٹھ کر خود سے سوالات کیجئے کہ آپ ان طریقوں پر کس طرح عمل کر سکتے ہیں۔

☆ ہر نئے اپنی ترقی کا جائزہ لیجئے، اپنے آپ سے پوچھئے کہ آپ سے کونسی غلطیاں سرزد ہوئیں؟ آپ نے کیا اور کہاں ترقی کی ہے؟ مستقبل کے لئے کیا کیا سبق سیکھے ہیں؟

☆ سخت محنت ہی سہا دلہی کچی ہے جو ہماری آرزوؤں کے دروازے ہم پر کھول دے گی۔

لوہار کا لڑکا عظیم سائنس دان بن گیا.....

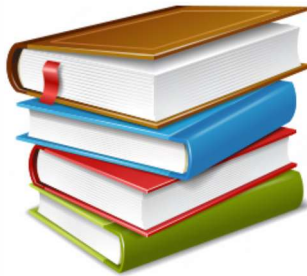
-Aniza Musrat Sy.Mustaq (B.A.-III)

لوہار کا لڑکا جولندرن شہر کی ایک گلی میں جلد سازی کا کام کرتا تھا، ایک دن عظیم مینیکل فیراڈے ہو گیا۔
ہوا یہ کہ جلد سازی کے لئے جو کتابیں آتی تھیں ان میں سے اپنی پسند کے لائق چُن کر یہ مینیکل لڑکا پڑھتا جاتا تھا۔ اس کو بجلی کے متعلق بہت دلچسپی تھی، یہ بجلی کے متعلق کتابیں پڑھتا تھا۔ اس کی دلچسپی اور لگن دیکھ کر کسی بزرگ نے اس کو تجربہ گاہ میں سائنس دان ڈیوی کی مانتی مین ایک معمولی کام دلوا دیا۔ اسے بوتلیں صاف کرنے کا کام ملا۔ اب مینیکل فیراڈے کو تجربہ گاہ میں اپنی دلچسپی کی چیزیں دیکھنے کا زیادہ موقع ملا۔ وہ خود تجربہ گاہ میں تجربے کرنے لگا اور ایک دن اس نے بجلی پیدا کرنے والا آلہ ایجاد کر دکھایا۔ آج ہم مینیکل فیراڈے ہی کی کوششوں کی وجہ سے جس نے ۲۵ اگست ۱۸۶۷ء کو اس دنیا کو خیر باد کہہ دیا، بجلی کی برکتوں سے فیضیاب ہو رہے ہیں۔

کتاب میری بہترین ساتھی

- Meherin Fatima Sy.Mustaq (B.A.-III)

کسی مفکر کا قول ہے کہ ”دنیا میں سے سے غریب وہ شخص ہے جس کا کوئی ساتھی نہ ہو“۔ شاید یہ بات صحیح ہے کہ تنہائی زندگی کی دشمن ہے جسے دور کرنے کے لئے رفیق کی ضرورت ہوتی ہے۔ کئی رفیق ایسے ہوتے ہیں جو بُرا وقت ایسا رفیق چُنا ہے جسے ان باتوں سے کوئی وہ ہے کتاب۔

پڑنے پر منہ موڑ لیتے ہیں لیکن میں نے غرض نہیں کہ میں خوش ہوں یا فکر مند، اور کتاب ایک معلم ہے، کتاب پڑھنے ہمارا ساتھ نہیں چھوڑتی، یہاں تک کہ ہے۔ اس کو انسان کی امیری، غریبی، باتوں کی وجہ سے کتاب کو ایک عظیم رہبر اور سچا دوست قرار دیا گیا ہے۔ اچھی کتاب پڑھنے سے قوت تحریر کو تقویت ملتی ہے جس سے ہمیں اپنے خیالات کو ظاہر کرنے کا موقع ملتا ہے۔ کتاب ہر جگہ ہمارے ساتھ رہ سکتی ہے۔ یہ ہمارے سامنے دنیا کی حقیقت اور سچائی کو پیش کرتی ہے، اس کے مطالعہ سے جینے کا سلیقہ آتا ہے۔

بے قرار کا قرار

Shaikh Rehan Shaikh Babu (B.Sc.-III)

چاندنی رات تھی، بیمار غم بستر پر پڑا تڑپتا تھا، بیقرار ہوتا تھا، نیند نہ آتی تھی، کسی کی یاد رہ کر سستی تھی، آہوں کا زور، نالوں کا شور، آہیں رہے سب جگر کو جلاتی تھیں اور نالوں کی صدائیں آسمانوں تک جاتی تھیں، یہ حالت دیکھ کر چاند پیش میں آیا اور بولا: ”میری آرام دہ حکمرانی تجھے کیوں نہیں بھاتی؟ سب سوتے ہیں تجھے نیند نہیں آتی، ہر انسان میری نائب السلطنت ملکہ نیند کی عالمگیر مملکت میں سرشار ہے، سونے میں بڑا مزہ ملتا ہے، اس کو اسی میں قرار ہے، اے آرام کے نامحرم! تو میری قلمرو میں کس لئے بیزار ہے؟“

چٹکی ہوئی چندنی والے چاند نے میرے خیالات کو تہ و بالا اور میری بے قراری کو دوبالا کر دیا۔ میں نے کہا: ”میں ناحق شناس نہیں ہوں اور احسان فراموشی بھی میری شیوہ نہیں ہے، میں تیری ضیافت و عنایات کا شکر گزار، تیرے احسانات کا ممنون اور تیری چاندنی کا مفتون ہوں۔ مفتون اس لئے کہ جسکی قدرت تجھ میں آشکار ہے یہ حرص و ہوی کا بندہ دل فگار ہے، وہ قدرت والا، وہ طاقت والا سب کے پاس رہتا ہے، ہر ایک دی حیات، کیا نباتات، کیا حیوانات اور کیا معدنیات، ہر ایک اس پر دل و جان سے فدا اور اسکی ایک دیدار کے طلبگار ہیں۔ میرے دل میں ایک مندر ہے وہ اس کے بھی اندر ہے مگر ہائے دکائی نہیں دیتا۔“

موسیٰؑ کو طور پر بلایا، اپنا جلوہ سہیں دکھایا، باقی ماندہ عشاق کیلئے اپنے محبوب کے ہاتھ پروانہ بھجوا دیا، لکھا تھا: میرا کرنا،..... میں اب آیا کہ آیا، اس انتظار نے عجیب بسیرا دکھایا، دن گزرے، ہفتے گزرے، مہینے اور سال بی گزر گئے۔ وہ نہ آیا، پر نہ آیا۔ اجی! انتظار موت سے بھی کڑا ہوتا ہے۔ جس نے کسی کا انتظار نہیں کیا اُس کو کیا معلوم کہ کسی کے منتظر کا کیا حال ہوتا ہے۔ میرا جی گھبراتا ہے، کلیجہ منہ کو آتا ہے اور طبیعت جنگل اور ویرانے کو نکل جانے کو چاہتی ہے۔

میں نے سانس کے ڈاکیے کے ہاتھ کئی پیغام بھیجے، آہ وزاری کے نقارے بجائے کہ میری سنے اور میرے پاس آئے مگر اُس نے میری التجا پر توجہ نہ کی۔ ہائے وہ کہاں ہے؟ میری بے قراری اس کے دل میں اثر کیس نہیں کرتی۔ کہیں وہ نئے فرائیں کی مجلس میں دل تو نہیں بہلاتا؟ نہیں! یہ وہم ہے۔ جھوٹا خیال ہے۔ اس کی ذاتِ بابرکات سے یہ کوسوں بعید ہے کہ اوروں سے رنگ تلیں منائے اور مجھے بھال جائے۔ وہ وعدے کا سچا اور قول کا پکا ہے۔ اپنے دیوانوں، محمدی نوجوانوں کا ہو کر رہنے کا وعدہ کر چکا ہے۔ میں بھی تو محمد ﷺ کا دیوانہ ہوں۔ اُسی کا مستانہ ہوں۔ گو گناہوں سے گندہ ہوں مگر اُس واحد خدا کا بندہ ہوں جس نے گناہوں کے بخشنے اور اپنا جلوہ دکھانے کا وعدہ کیا ہے۔

بس بس! اسی خواہش سے، اسی آرزو میں میں اپنے مکان کی کھڑکی کے سامنے بیٹھا ہوں اور نگاہیں آسمان پر ہیں کہ آسمان کی کھڑکی کھلے اور مجھ بے قرار کا قرار اپنا جلوہ دکھائے۔

जिल्हा क्रिडा अधिकारी व नेहरु युवा केंद्र, बुलढाणा द्वारा आयोजित युवा महोत्सवात लोकनृत्य स्पर्धेत सहभागी महाविद्यालयाची चमु

युवा महोत्सव २०२४ : फोटोग्राफी स्पर्धेत प्रथम क्रमांक प्राप्त मयूर सोनुने याचा सत्कार करतांना प्राचार्य डॉ.निलेश गावंडे

संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या युवा महोत्सवात लोकनृत्य सादर करतांना महाविद्यालयाची चमु.

सुप्रसंग

- एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेमध्ये शोध निबंध पुस्तीकेचे अनावरण करतांना कुलगुरु डॉ.मिलींद बारहाते व उपस्थित मान्यवर.

- एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेमध्ये मार्गदर्शन करतांना कुलगुरु डॉ.मिलींद बारहाते व उपस्थित प्राध्यापक व संशोधक.

- एक दिवसीय राष्ट्रीय परिषदेमध्ये मार्गदर्शन करतांना प्राचार्य डॉ.निलेश गावंडे

सुवार्ता

राजभाजी महोत्सव २०२४ उद्घाटन प्रसंगी उपस्थित मान्यवर.

राजभाजी महोत्सव २०२४ मध्ये राजभाज्यांचे निरीक्षण करतांना मान्यवर

राजभाजी महोत्सव २०२४ बक्षिस वितरण प्रसंगी उपस्थित मान्यवर.

सुवार्ता

पदवी वितरण समारंभामध्ये पदवी प्राप्त विद्यार्थी व मान्यवर

NEP वरील कार्यशाळेत मार्गदर्शन करतांना नेहरु युवा क्रीडा व सांस्कृतिक मंडळाच्या अध्यक्षा प्रा.डॉ.सौ.मिनलताई गावंडे.

वाणिज्य अभ्यास मंडळांतर्गत बँक स्थळ भेट.

➤ रा.से.यो.विशेष श्रमसंस्कार शिबीरामध्ये मार्गदर्शन करतांना प्राचार्य डॉ.निलेश गावंडे

➤ रा.से.यो.विशेष श्रमसंस्कार शिबीरामध्ये श्रमदान करतांना स्वयंसेवक

➤ रा.से.यो.नियमित कार्यक्रमांतर्गत श्रमदान करतांना स्वयंसेवक.

